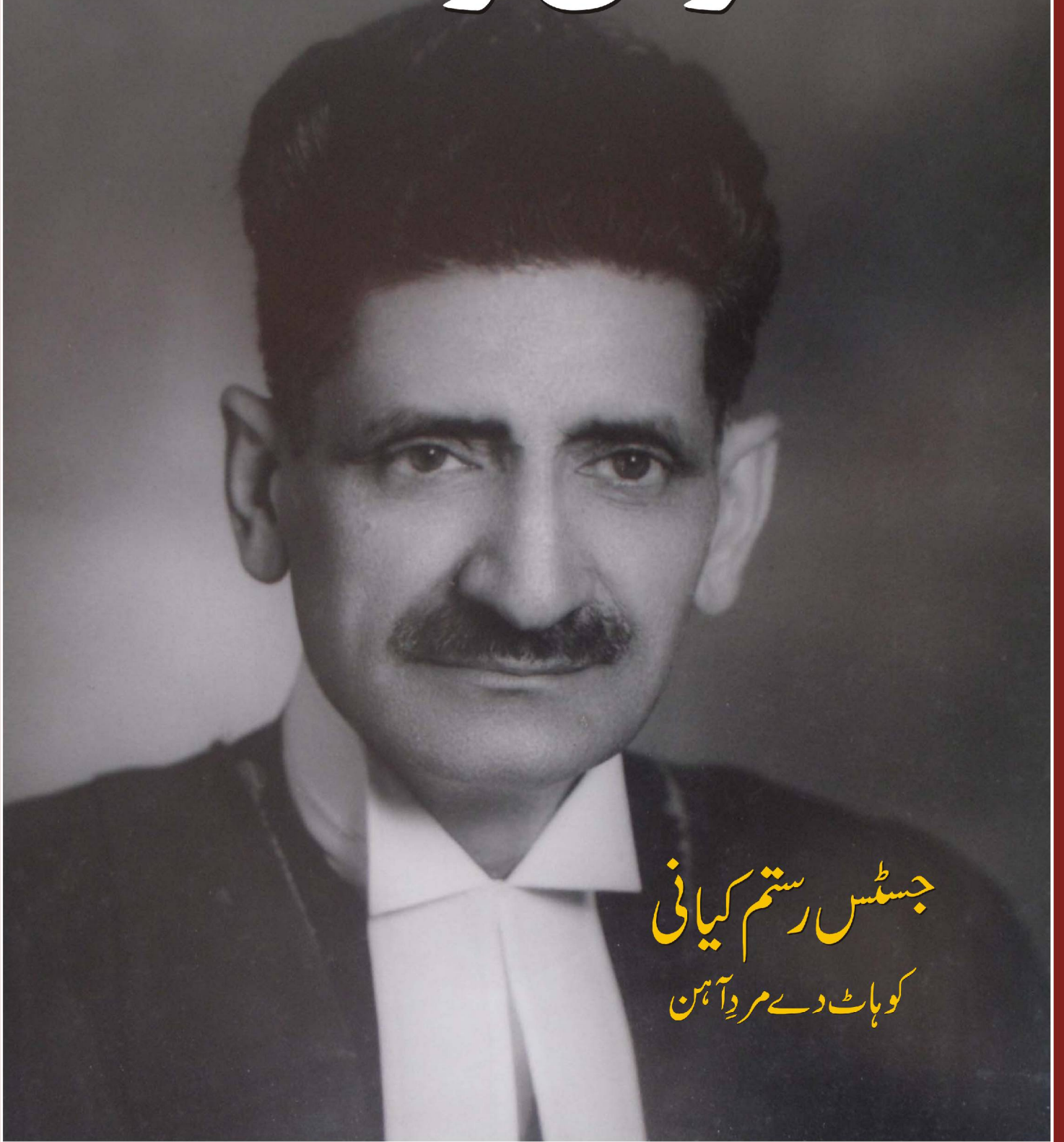

کوئل رنگ

ہند کو مجلہ

جسٹس رستم کیانی
کوہاٹ دے مرد آہن

کوئل رنلج

گنڊهارا هند کوا کيڏمي

ضابطہ

کوہاٹ دا ”کوئل رنگ“

محترم قارئین کرام!

میگزین ”کوئل رنگ“ دا دوسرا شمارہ تو اڈے ہتھاں وچ موجود اے۔ ایہہ شمارہ انتہائی کوششاں دے بعد کوہاٹ ایچ موجود مختلف افراد دے نال رابطہ کاریاں تے مواد دی موصولی دے بعد تیار ہويا وے۔ ساڈی ایہہ خواہش ائی کہ اس میگزین ”کوئل رنگ“ دی ادارت کوہاٹ دے سپوت چکن تے اس میگزین دی تیاری وچ اپڑا حصہ پاوون برے بد قسمتی نال اس طراں ممکن نی ہويا۔ گندھارا ہندکو بورڈ دے جنرل سیکریٹری محمد ضیاء الدین نے اس حوالے نال مختلف افراد دے نال رابطے بھی کیے تے کوہاٹ دی تہرتی دے مردِ جناب لیاقت علی خان صیب نے آپڑے مکمل تعاون دال یقین دلایا۔ جناب لیاقت علی خان صیب فن دی دنیا دی نامور شخصیت اُن۔ اُنہاں دے فن پارے ناصرف خیبر پختونخوا بلکہ پاکستان بھر تے دنیا وچ مشہور اُن۔ اُنہاں داکم اتنا زبردست اے کہ اُنہاں اُن حکومت پاکستان اُن پرائیڈ آف پرفارمنس دیٹزاں چاہیدے، گندھارا ہندکو بورڈ بحیثیت ادارہ اُنہاں اُن خراج تحسین پیش کردا وے۔ اُنہاں دے فن پاریاں دی تصویراں بیک ٹائٹل تے ٹسی ملاحظہ کرسکدے او۔ لیاقت علی خان صیب اُن اسی خراج تحسین پیش کرنے آں تے اسی سمجھنے آں کہ اس میگزین دے بیک ٹائٹل تے اُنہاں دی پینٹنگ نے ”کوئل رنگ“ دی بھرپور نمائندگی کیٹی اے۔ اس رسالے دے حوالے نال میں ضروری سمجھنا واں کہ گندھارا ہندکو اکیڈمی تے شاف ممبراں دی تعریف کراں اُنہاں نے کوہاٹ ایچ منعقد مختلف تقریبات سی ریکارڈنگ سی ٹرانسکرپٹ کر کے تحریراں دی صورت ایچ اس رسالے اُن فراہم کیتیاں تے اس رسالے ایچ کوہاٹ دے نامتو لوکاں دی گل کتھ تو اڈے سامنڑے صفیاں تے ٹرانسکرپٹ دی صورت ایچ موجود اے۔ اسی سمجھنے آں کہ دوسرے شمارے دے بعد کوہاٹ دے لکھاری ادیب ہندکو وان ہندکو نال محبت کرنے والے افراد اس رسالے دی ادارت تے دیگر امور دی ذمہ داری چک سن۔ اس ہتھ وٹھائی ایچ اسی اُنہاں سی کسی رقم یا وسائل دی فراہمی دالمطالبہ نی کرنے آں۔ اسی صرف ایہہ گل کرنے آں کہ جس رب تعالیٰ نے تو اُنوں ماں بولی دی صورت ایچ ہندکو زبان وٹی اے تو اڈا بی فرض اے کہ ٹس نعمت دا اس طراں شکر ادا کرو کہ اپڑی ماں بولی اُنوں ترقی دینڑے وے اس کوئل رنگ دے رنگ اُنوں ودھاؤ۔

(ادارہ)

سرپرست اعلیٰ : اعجاز احمد قریشی

مدیر : محمد ضیاء الدین

نائب مدیر : علی اویس خیال

کمپوزنگ : علی اویس خیال، محمد نعمان قیوم، ضیاء الاسلام، مدثر زیب، بلال احمد۔

پروفنگ : ڈاکٹر محمد عادل

متھا ورخ : ثاقب حسین

نیل : 100 روپے

شمارہ : 2022ء

پرینٹر : جی ایچ اے لیزر پرنٹنگ

پبلشر : گندھارا ہندکو اکیڈمی، پشور

مجلس مشاورت:-

ڈاکٹر عدنان محمود گل، سید کامران شاہ، احمد ندیم اعوان، خالد سلطان خواجہ، ضیاء الحق سرحدی، حاجی احسان الہی، سکندر حیات سکندر، صادق صبا، رفیق کامران، ڈاکٹر شمینہ زاہد، پروفیسر ڈاکٹر گلنا زار شد، اقبال سکندر، آفتاب احمد، وسیم شاہد، محمد نوید قریشی، محمد فہیم صدیقی، کرنل سکندر ضیاء، سلمان حیدر، شرافت علی مبارک، محمد رفیع، انجینئر صدیق اعوان، ناصر حسین، سعید پارس۔

گندھارا ہندکو اکیڈمی پشور

آبدارہ، یونیورسٹی ٹاؤن، پشاور

ای میل: ghbpakistan@gmail.com، ویب سائٹ: www.gandharahindko.com، رابطہ نمبر: 091-7256262

فہرست

شمار	عنوان	تحریر	صفحہ
1	لیاقت علی خان، سرزمین کوئلہ دا عظیم سپوت	محمد ضیاء الدین	4
2	انٹرویو۔ لیاقت علی خان (عالمی شہرت یافتہ آرٹسٹ)	محمد ضیاء الدین	8
3	گندھارا کوہاٹ ایچ عالمی کانفرنس منعقد کرنے دا خواہشمند اے	محمد ضیاء الدین	11
4	ہندکو دی ترقی ایچ گندھارا دا کردار نمایاں وے	سید امتیاز گیلانی	12
5	کوہاٹ دے لوک ہندکو نال محبت رکھدین	ڈاکٹر صلاح الدین	15
6	ادب دی دنیا ایچ تخلیق دا کردار اہم اے	پروفیسر اقبال	16
7	استیج نال ایچی	سید معصوم شاہ معصوم	17
8	کھڈو نواں	سید معصوم شاہ ثاقب	19
9	ارماناں نی پنڈ	سید معصوم شاہ ثاقب	19
10	چٹاھیرا	سید معصوم شاہ ثاقب	20
11	زارو نال گھٹ	سید معصوم شاہ ثاقب	20
12	منونی متا	سید معصوم شاہ ثاقب	21
13	چاچے اخبار ہے وے؟	منور احمد ایڈوکیٹ	21
14	خیری آیائیں	منور احمد ایڈوکیٹ	23
15	کوہاٹ ایچ ہندکو دی ترقی تے خصوصی توجہ وے	محمد ضیاء الدین	24
16	کوہاٹ دی تہرتی نے عظیم سپوت پیدا کیتین	ڈاکٹر مطیع اللہ شاہ	27
17	کوہاٹ دے لوک فراغ دل اُن	شہریار آفریدی	29
18	حمد	محمد جان عاطف	31
19	نعت	محمد جان عاطف	32
20	سلام بکھنور شہیدان کر بلا	محمد جان عاطف	32
21	غزل	محمد جان عاطف	33
22	غزل	سید معصوم شاہ معصوم	33
23	دوئی شادی نارمان	سید معصوم شاہ معصوم	34
24	Gazetter of The Kohat District 1883-84		35

لیاقت علی خان

سرزمین کوئل دا عظیم سپوت

تحریر: محمد ضیاء الدین

لطف اللہ کا کاخیل نال کرایا تے فیر اس عظیم الشان نقاش نے آندے ای ہک بے رنگ ماحول ایچ تھنڈک دے سارے رنگ پھر دتے۔ اس نوں خوش رنگ بنڑا دتا۔ تہذیب و تمدن دی تاریخ مرتب کرنے ولے کینتھ کلا راک (Kennith Clark) دا کہنڑاں وے کہ ”قوماں اپڑے فنون دی وجہ نال زندہ رہیہ جانیاں نیں اس وسے اگر فنون نوں دریائے دکن دے تاجا وے تاکسی قوم دا تشخیص ای ختم ہو جاسی“۔ اس وسے لیاقت علی خان جے فنکار دے فن نوں حرز جاں بنڑا دتاں تے اس نوں محفوظ کرنا ضروری اے کہ اسی ایچ ای ساڈی تہذیبی ثقافتی اور قومی بقاء وے۔

لیاقت علی خان دا سوانحی خاکہ تو اڈے سامنڑے پیش اے 2 اکتوبر 1949ء ایچ نوں لیاقت علی خان ضلع کوہاٹ دے گراں تپی ایچ اپڑے ننیال ایچ پیدا ہوئے۔ والد داناں اطلس خان المعروف مصلی خان ایاجیہڑے فوج ایچ صوبیداری دے عہدے سی ریٹائر ہوئے تے گورنمنٹ ہائی سکول نمبر 1 کوہاٹ ایچ فزیکل ٹریننگ انسٹرکٹر مقرر ہوئے۔ 1968ء ایچ کوہاٹ تے پشور دے مختلف سینما گھراں وسے فلمی پوسٹر پینٹ کرنے دا کم شروع کیا۔ 1969ء ایچ پشاور یونیورسٹی دے شعبہ فائن آرٹس ایچ داخلہ لیا۔ انجینئرنگ کالج پشاور (حالیہ یونیورسٹی) ایچ پہلی وارا پڑی دوپینڈنگاں نمائش وسے پیش کیتیاں۔ 13 اگست 1976ء ایچ سی پاکستان اٹاک انرجی کمیشن دے انسٹیٹیوٹ آف ریڈیو تھرپی اینڈ نیوکلیئر میڈیسن (انرم) پشاور ایچ آرٹس اور مولڈسٹ (MOULDEST) دے طور تے کم دا آغاز کیا۔ اسی سال پہلا پٹر امجد علی خان پیدا ہويا۔ اسلام آباد ایچ ماس جمناسٹک ڈسپلے بیک گراؤنڈنگس ایچ ماسٹر ٹریزر دے طور تے چار مہینے کل تربیت لیز دیں دے بعد تقریباً بارہ ہزار بچیاں نوں تربیت دتی۔ 20 دسمبر 1976ء نوں پہلا مظاہرہ ہويا جیہڑا پاکستان پیپلز پارٹی دی سالگرہ تے قائد اعظم علامہ اقبال دی صد سالہ تقریباں دے حوالے نال لہور فورٹ سٹیڈیم ایچ منعقد ہويا۔ 1977ء ایچ دوسرا مظاہرہ فروری 1977ء ایچ سعودی عرب دے کنگ خالد وسے پنڈورا سٹیڈیم اسلام آباد ایچ منعقد ہويا۔

لیاقت علی خان نے 1978ء ایچ ڈائریکٹر انرم ڈاکٹر گل رحمن نے

انسانی محسوسات تے جذبات، خیالات و تصورات ہک جوالا کھی دی طراں نیں۔ ایہہ اپڑا اظہار چاہندے نیں۔ فن اس اظہار دی ہک دلفریب شکل اے۔ بقول میرزا ادیب زندگی ماں وے تے فن اولاد۔ زندگی دی کوکھ سی جہاں فنون لطیفہ نے جنم لیا وے اُنہاں ایچ ہک فن مصوری وے۔ دنیا دے عظیم سنگ تراش مائیکل اینجلو دا کہنڑاں ایا کہ ہر پتھر ایچ اعلیٰ درجے دی مورتیاں جلوہ نمائی دی منتظر ہوندیاں نیں۔ فنکار صرف اُنہاں دا پردہ چکدے نیں۔ اسی طراں رنگاں ایچ نہ جانڑے کیمہ کیمہ دلربا چہرے تے منظر چھپے پئے نیں جہاں نوں مصور اپڑی چشم بصیرت نال دیکھدا وے تے اپڑے دست ہر نال اُنہاں نوں کینوس تے منتقل کردیندا وے برے تصویر تھہ دی نہیں، ذہن دی تخلیق ہوندی اے جس ایچ مصور اپڑے احساسات دی رنگ آمیزی کردا وے۔ انج جہد و تصویر تے ترتیب پاندی اے تاواہ رنگ نہیں، مصوری روح ہوندی اے جس ایچ زندگی، فن، تخیل، تخلیقی تہاڑت تے شدت احساس سب کچھ ہک لڑی ایچ پرویا ہويا ہوند اے۔

لیاقت علی خان دی پینٹنگز اپڑے اندر دھنک دے تمام رنگ سموئے ہوئے نظر آندیاں نیں۔ ہر تصویر اپڑا ہک الگ جادو جگاندی اے تے ساڈے اندر دے مخفی جذباں دے تار اں نوں چھیڑدی اے۔ اُنہاں دا ہر نفس ہک بے لفظ نظم اے۔ موقلم دی شاعری اے۔ اُنہاں دی تکنیک ایچ برش دا کم نہ ہونڑے دے برابر لگدا وے۔ ہک منفرد سٹائل اے جیہڑا بلور پریشی رنگ دکھیردا وے تے اُس دی بے انت لہراں سی تصویراں ابھر آندیاں نیں۔ جدھر تک لیاقت علی خان دی کوہاٹ یونیورسٹی آف سائنس اینڈ ٹیکنالوجی (کسٹ) سی وابستگی دا تعلق اے تے اس دا کریڈٹ ڈاکٹر اختر شیریں تے پروفیسر محمد اقبال نوں جاندا وے جہاں نے اُنہاں دا تعارف سابقہ وائس چانسلر ڈاکٹر

نقطیاں ایچ صحراواں دے طوفاناں دا نظا ہر کرانڑے تے قادر نیں۔ اُنہاں دی تصویراں اپڑے اندر جذبیاں دا ہک طوفان نوح سمیٹے ہوئیاں نیں۔ اُنہاں دی ہر تصویر بولدی اے بلکہ سرچڑھ کے بولدی اے۔ اوہ قدم قدم تے فرت نال کلام کردے دکھائی دیندینے نیں۔ انساناں اُنہاں نے نیچر دا ہک جزو لایفک بنڑا کے پیش کیتا وے۔ اُنہاں دے فن ایچ انسان ہک الگ اکائی، ہک الگ entity دے طور تے نظر نہیں آندا۔

لیاقت علی خان نے بی خطاطی اُنہاں نے اس واقعہ ادا کردتا۔ اُنہاں دی خطاطی داصر فک نمونہ: اللہ نور السموت والارض ط اُنہاں دی بخشش و سہ کافی اے۔ اُنہاں دی خطاطی دے نمونیاں ایچ قرآنی آیات دے حروف پس منظر دے رگ وریشہ ایچ گھلتے ہوئے نظر آندے نیں تے اگر اُنہاں دی خانہ کعبہ والی تصویر ویکھدے تاخانہ کعبہ اپڑے۔ اردگرد دی پوری کائنات دانا ف محسوس ہوندی اے۔ ایہہ سارا کمال صرف محنت دا ثمر نہیں، اس و سہ پچھے تے بی بوہت کجھ اے۔

لیاقت علی خان دا تعلق کوہاٹ نال اے۔ احمد فراز تے جسٹس ایم آر کیانی دا ایہہ شہر پہاڑاں سی اتا ہویا وے۔ اُنہاں پہاڑاں دے مابین پلنے و لے حساس فنکار لیاقت نے عرب دے صحراواں ایچ جا کے صحرائے کوہستان دے ملے جلے آمیزے سہ اپڑے فن دی خوشنما عمارت ایستادہ کیتی۔ صحرائے پہاڑاں دی ہواواں تے طوفاناں اُنہاں نے اپڑے فن دی گرفت ایچ لے کے جوشاہ پارے تخلیق کیتے۔ اُنہاں ایچ انسان غاراں، پہاڑاں، درختاں تے ریگستاناں دا ہک حصہ بنڑ گئے نیں۔ اُنہاں دی تصویراں دے انساناں اُنہاں دیکھیاں تا لگدا وے جس طراں ایہہ انسان نہ ہون، کجھ ایسے ہیو لے ہون جیہڑے زمین سی درختاں دی طرح اُگے ہوئے نیں تے اگر اُنہاں نے زمین سی اکھڑ جاوے تے زمین دے تودے مٹی وغیرہ اُنہاں دے نال ای اکھڑتے چلے آئے نیں۔ بڑے کیونس تے کم کرنے دے مواقع حاصل ہوندے ای لیاقت علی خان دے اندر دے عظیم مصور نے انگریزی لئی۔ اس نے اُنہاں دے بازوواں اُنہاں کھول دتا تے اوہ ہک شاہین دی طراں بلند پرواز ہو گئے۔ بھر پور مشقت نے اُنہاں اُنہاں جلد ای اس قابل بنڑا تا کہ اوہ آئندے

اُنہاں اُنہاں دوبارہ کم تے بلالتا۔ انرم ایچ ای رہائش پذیر رے۔ ابوظہبی ایچ شیخ زاہد بن سلطان آل نہیان دی سب سی وڈی پورٹریٹ بنڑا وے دا اعزاز حاصل کیتا۔ 72 مربع فٹ (12x6 فٹ) دی ایہہ تصویر کورنش ابوظہبی ایچ بی سی سی آئی بینک دے روبرو نصب کیتی گئی اے۔ پاکستان سنٹر ابوظہبی ایچ پاکستانی ٹیلیویشن دے معروف پروگرام ’نیلام گھر‘ دے سارے سیٹ لیاقت علی خان نے ای بنڑائے۔ 1997ء ایچ 23 مارچ دے حوالے نال کچھل فاؤنڈیشن ابوظہبی ایچ پہلی سولونمائش ہوئی جس ایچ پچاس دے لگ بھگ پینٹنگز نمائش و سہ رکھیاں۔ اس تقریب ایچ دنیا دے 28 مسلم تے غیر مسلم ماکاں دے سفیراں نے شرکت کیتی۔ 2008ء ایچ فروری ایچ کوہاٹ یونیورسٹی آف سائنس اینڈ ٹیکنالوجی (کسٹ) ایچ پچاس سی زیادہ تصویراں تے طغریاں دی سولونمائش کیتی۔ اسی سال 23 مارچ تا 27 مارچ اسلام آباد لوک ورثہ ایچ پنجاہ سی زائد تصویراں تے خطاطی دے نمائیاں دی سولونمائش کیتی۔ افتتاح PNCA دے ڈائریکٹر جنرل غلام رسول نے کیتا۔ 2009ء ایچ یکم جون سی فائن آرٹس کوہاٹ یونیورسٹی آف سائنس اینڈ ٹیکنالوجی دی سرگرمیاں دی بنیاد رکھی تے ششماہی کورسز دا آغاز کیتا۔ کسٹ سی فراغت دے بعد ہونڑ اُنہاں دی آرٹ گیلری اُنہاں دے گہار منتقل ہو گئی اے جدھر تربیت دا سلسلہ جاری ریا۔

لیاقت علی خان دے فن تے ہک طائرہ نظر پایاں تا اُنہاں دی پینٹنگز اپڑے اندر تھنک دے تمام رنگ سموئے ہوئے نظر آندیاں نیں۔ ہر تصویر اپڑا ہک الگ جادو جگاندے اے تے ساڈے اندر دے مخفی جذبیاں دے تاراں اُنہاں چھیڑدی اے۔ اُنہاں دا ہر نقش ہک بے لفظ نظم اے۔ موئے قلم دی شاعری اے۔ اُنہاں تصویراں اُنہاں پانویں ٹی دور سی دیکھو یا قریب سی ایہہ یکساں طور تے تو اُنہاں اپڑی جانب چھکدیاں نیں۔ بعض تصویراں تو اپڑے اندر بیسیاں زاویے رکھدیاں نیں۔ اُنہاں تصویراں دا ہر حصہ ہک ہشت پہلو ہیرے دی طرح دامن دل اُنہاں اپڑی چھکدا وے۔

لیاقت علی خان دی تصویراں دا ہک کمال ایہہ وے کہ اوہ جامد نیں نیں۔ اُنہاں دے اندر ہک حرکت اے۔ ہک طوفانی کیفیت اے۔ اوہ اپڑے

ہک پینٹنگ بنڑائی اے جس اچ شاہین پرندیاں تے چھبڈے نیں تے پرندیاں دے پر ہوا اچ اڈ دے نیں۔ ایہہ ہک حقیقت پسندانہ رویہ بی اے تے اس نوں آپ علامتی انداز اچ دیکھیاں تا ایہہ جابر قوتاں دا پس ماندہ قوماں نوں دبوچڑیں دا عمل بی اے۔ اُنہاں نے انساناں دے کرب نوں محسوس کرید ہوئے فلسطین، بوسنیا تے افغانستان دے مہاجرین دی مصور کہانیاں بی نقش کیتیاں نیں۔ درندہ صفت فوجیاں نے جس طراں مظلوم دوشیزاواں نوں بھنبوڑا اُنہاں دافن اُس کرب دی عکاسی کرداوے۔

لیاقت علی خان نے کوئی ٹہائی ہزار دے لگ پھگ تصویراں پینٹ

کیتیاں نیں جنہاں اچ 1060 ڈی پورٹریٹس نیں جیہڑیاں اُنہاں نے عرب امارات دے بانی تے سربراہ شیخ زاید بن سلطان النہیان دی بنڑائیاں نیں۔ اُنہاں نے قائد اعظم لیاقت علی خان (پاکستان دے پہلے وزیر اعظم) تے ہور مشاہیر دی چالیس سی زیادہ پورٹریٹس بنڑائیاں۔ اُنہاں دے لینڈ سکیپ سی متعلق تصویراں دی تعداد دوسوی زیادہ نے۔ خطاطے دے میدان اچ اُنہاں نے سٹھی زیادہ طغرے تحریر کیتے۔ حسین نقش ونگار تے دلفریب امیجری والی گلاس پینٹنگز جیہڑیاں نیں اوہ اُنہاں دے علاوہ نیں۔ اس گل دا امکان موجود اے کہ کسی مصور نے کسی ہک شخصیت دی ہزارہ سی زیادہ پورٹریٹس بنڑائیاں نیں۔ برے ایہہ گل طے دے کہ اچ تک کسی مصور نے اندرون ملک یا بیرون ملک اتنی عظیم الحسبہ پورٹریٹس بنڑائی جتنی لیاقت علی خان نے اپڑے عظیم قائد دی بنڑائی اے۔ اٹھ ہزار مربع فٹ طویل القامت پورٹریٹ نے اس منفرد تے باہمت مصور دا قد کاٹھ بنڑایا وے تے اُنہاں نے فن مصوری اچ اپڑاناں پختہ روشنائی نال لکھوالتا وے۔

عرب امارات دے بانی صدر شیخ زاید بن سلطان النہیان نال

ملاقات دی روداد: 99ء اچ مصور لیاقت علی خان نے عرب امارات دے بانی صدر شیخ زاید بن سلطان النہیان سی مرحوم دی خواہش نال ملاقات کیتی۔ ملاقات وے بیس منٹ دا وقت مخصوص کیتا گیا ایہہ ملاقات اڑھائی گھنٹے تک طول چھک گئی۔ اس دی روداد خود لیاقت صاحب سی زبانی سنڑو:

ولے دن اچ ہک اسلامی ریاست دے سربراہ دی سب سی وڈی پورٹریٹ بنڑاسکیاں تے فیرا پڑے ای ملک دے عظیم ترین قائد دی ہک عظیم القامت شبیہ بنڑا کے دنیا بھر دے مصوراں اچ سب سی وڈی پورٹریٹ بنڑاٹریں دا اعزاز حاصل کرسکیاں۔ اس وڈے سکیل اچ کم کرنے دے مواقع اُنہاں نے فلماں دا پوسٹر بنڑاٹریں تے ہک جہد مسلسل ای دے ذریعے میسر آئے۔ فیر چل سوچل۔ شاہین کدی پرواز سی تھک کے فی ٹیہندا۔ کوہاٹ دے پہاڑاں سی اُبھرنے ولے اس شاہین صفت مصور نے اُتے ای اُتے پرواز کیتی تے اپڑی برق رفتاری تے بلند پروازی سی ہک دنیا نوں حیران کردتا۔

لیاقت علی خان وے رنگاں نال کھیڈنا بالکل اجیا ای اے جسراں

ماں وے سے بچیاں نال کھیڈٹاں۔ اُنہاں نے اپڑی تصویراں اچ جیہڑی شیتل شید زپہرے نیں۔ اُنہاں اچ کم از کم رنگاں نوں کمال ہنرمندی نال یکجا کیتا وے۔ اس آمیزش نال اُنہاں دی تصویراں اچ ہک سحر انگیز کیفیت پیدا ہوگئی اے۔ نتیجتاً ایہہ رنگ اکھیاں نوں چھدے نہیں نیں بلکہ اُنہاں نوں ٹھنڈک تے سکون پہنچاندے نیں۔ لیاقت نے کم و بیش اپڑی ساری تصویراں اچ شوخ رنگ استعمال کیتے نیں جیہڑی اُنہاں دی نقاشی نوں جازب نظر تے زندگی آمیز بنڑا دیندے نیں۔

”منے آئل پینٹنگ اچ ہک نوی تکنیک دریافت کیتی اے جیہڑی

میری بائیس سالہ فنی ریاضت دا نتیجہ وے۔ میں رنگاں دے شید بنڑا کے اُنہاں نوں پلائی ووڈ تے بکھیر دینداواں تے اُنہاں نوں پٹرول تے ہوادے دباؤ دے ذریعے مکس کرناواں تے برش دا استعمال نہیں کردا۔ اگر منے کوئی فگر (figure) بنڑاٹری ہووے تا برش دا استعمال بھی کر لینا واں برے بحیثیت مجموعی میری تصویر بغیر برش دے بنڑدی اے۔“

لیاقت علی خان نے فن برائے زندگی تے فن برائے فن دوواں

طراں نال فن نوں برتاوے۔ جدواوہ لینڈ سکیپ تے کم کردے نیں تا اُنہاں دے پیش نظر خالصتاً فن تے اس دی جمالیاتی قدراں ہوندیاں نیں برے اُنہاں دی بوہت سری تصویراں مقصدیت سی لدی پھندیاں نیں۔ اُنہاں نے

بیرون ملک غریب عوام نون جیہڑا فائدہ پہنچایے۔ اس دی وجہ نال اوہ تو اڈے وسے دستِ دعا نیں۔ فیر ایہہ جیہڑا گلوب اے اس دے ارگرد ایہہ اڈے ہوئے کبوتر امن دا اوہ پیغام لتے محو پرواز نیں جیہڑیاں تئیں دنیا نون دیندے پئے او۔ تو اڈے موڈیاں دی سمت جیہڑا ایہہ نور اے تے اللہ نال اس دے رسول ﷺ دا نور اے جیہڑا تو انون تقویت پہنچاند اے۔ بابا زائد بڑے غور نال ایہہ جذبہ مسرت نال معمور میری گلاں سنزدے رئے تے بار بار اپڑے شدید جذبات دے اظہار وسے میرے نال ہتھ ملاندے رئے۔ انہاں نے کئی وار میرے نال ہتھ ملایا۔

فیر ایہہ سکیورٹی والیاں نون بلا کے تصویر انہاں دے حوالے کیتی تے کہیا کہ اس نون میرے کمرے اچ لگا دیندیاں۔ بابا نے مون ایہہ بھی کہیا کہ میرے نال کوئی دوسو پرائزی تصویراں پیاں۔ ایہہ تصویراں بی تو انے پینٹ کر نیاں نیں۔

ہونز تک اسی لوک کھلوتے آئیاں۔ سکیورٹی والیاں نے آکے مون بتایا کہ بابا دی صحت اتنی اچھی نیں اے۔ ہونز انہاں نے پٹھڑیاں چاہیدے۔ چنانچہ نشست دا بندوبست ہو یا۔ ہونز تا انہاں نے مون حلوہ کھوایا۔ اپڑے ملک دے بارے اچ بتاندے رئے تے پاکستان دے بارے اچ سوالات کردے رئے۔ چونکہ مون صرف بیس منٹ دا وخت دیا گیا ایسا وسے میں بار بار جائڑے وسے اٹھڑیں دی کوشش کردا برے اوہ اجلس، اجلس کہہ کے مون دوبارہ بٹھا دتے۔ بابا زائد نے میرے سی دریافت کیتا کہ منے عرب امارت آکے کیہہ چیز سیکھی اے؟ منے بتایا کہ منے اتھے ایہہ سیکھا کہ رزق حلال کس طراں کمایا جاوے۔ اس تے بڑے خوش ہوئے۔ بولے: پاکستان تے دووے ملکاں سی جدو لوک اتھے آندے نیں تے میرے نال شفقت دے نال ملدے نیں تا انہاں دے پیش نظر کجھ مقاصد ہوندے نیں۔ فیر بڑی والہانہ محبت تے شفقت دے نال میرا ہتھ پکڑ کے کچھا: تئیں بتاؤ کہ میں تو اڈے وسے کیہہ کر سکناواں۔

”منے جواب دتا: مون کجھ نینگا چاہیدا۔ تو انے ہک پاکستانی نون

رات بارہ دے اطلاع ملی کہ بابا زائد نے سویلے دس بجے تئیں ملاقات وسے بلایا وے۔ میں پونڑے دس بجے قصر البحر پونچا تے سکیورٹی والیاں نے اپڑا تعارف کرایا تا انہاں نے بتایا کہ بابا تا صبح سویل سی تو اڈی راہ تکدے پئے نیں۔ مون فوری طور تے اندر لے جایا گیا تے قہوہ پیش کیتا گیا۔ شیخ دے ترجمان نے میڈیا والیاں نال میرے بارے اچ گفتگو کیتی تے کہیا کہ لیاقت علی خان خواہش ظاہر کرن تا انہاں نون ہونز اس ملک دا پاسپورٹ مل سکدا وے۔ جدو میڈیا کجھ لوکاں دے ہمراہ شیخ زائد مرحوم دے قریب پونچے تا مرحوم نے چھڈ دے ای کچھا: رصام من (مصور کونڑاے؟) منے جدو بتایا کہ میں ہونز تا بڑی وار فگی نال مصافحہ کیتا۔ انہاں دے ہمراہ انہاں دے فرزند شیخ منصور بی موجوداے۔ مون قہوہ پیش کیتا گیا تا شیخ زائد نے بڑی اپنائیت نال کہیا کہ اوہ یارا! انہاں نون قہوہ کیوں پلاندے او ایہہ تا پاکستانی نیں۔ انہاں نون چاہ پیش کرو۔ چنانچہ میرے وسے چاہ دا اہتمام کیتا گیا۔ منے بابا وسے آئل پینٹ نال کیونوس تے ہک خاص تصویر تیار کر کے رکھی اتی۔ اڑھائی میٹر X ڈیڑھ میٹر دی اس تصویر اچ شیخ زائد بن سلطان نون ہک دیوقامت شخصیت دے طور تے دکھایا وے جدکہ دووے لوک چھوٹے سائز اچ نیں۔ مقصد بابا دی عظمت نون اُجاگر کرنا ایسا۔ اس تصویر اچ اوہ ساری گلاں ایاں جیہڑیاں منے انہاں دے بارے اچ محسوس کیتیاں۔ تصویر اچ مرحوم دے ہک ہتھ اچ انہاں دی مخصوص چھڑی اے تے دوسرا ہتھ زانو تے تہرے مسکراہٹاں دی چاندنی وکھیردے نیں۔ پس منظر اچ آسمان اے۔ دائیں طرف اللہ تے محمد ﷺ دا نور انہاں دے کندھیاں نون مس کردا وے۔ بائیں جانب ہک گلوب اے تے چند سفید کبوتر گلوب دے چاراں سمت محو پرواز نیں۔ شیخ زائد دے روبرو مدرسے کنوین تے مسجدیں وغیرہ نیں جیہڑا اوہ پاکستان تے غریب مالکاں اچ قائم کردے رئے نیں۔ کجھ لوک دعاواں کردے دکھائی دیندے نیں جدکہ اس سارے منظر نامے اچ مرحوم شیخ مسکراہٹاں وکھیردے نیں۔ بابا زائد دے استفسار اچ تصویر دے بارے اچ مرحوم شیخ مسکراہٹاں وکھیردے نیں۔ بابا زائد دے استفسار تے میں تصویر دے بارے اچ انہاں نون بتانداریا کہ اس تصویر منے اس حقیقت کی عکاسی کرنا چاہی اے کہ تو انے اس ملک نون مٹی دی صورت اچ پایا برے شب و روز محنت کر کے اس نون سونے دی شکل اچ نہالا۔ تو انے اندرون ملک تے

جدولیاقت دے ہتھی گزردے نیں تااوہ ہور بی خوش رنگ ہو جان دے نیں۔ خطاطی تے بی لیاقت علی خان نے ہک منفرد اسلوب نون اپڑایا وے۔ انہاں دے طغراں نون دورسی دیکھیاں تااوہ مصوری دے شہ پارے لگے نیں۔ انہاں دے نزدیک سی نظر پو وے تا انہاں شہ پاریاں اچ دلز باحروف داجادو سرچڑھ کے بولد ادکھائی دیندا وے۔

(اس مضمون دی تیاری اچ کتاب ”سنہرے ہاتھ“ از شجاعت علی راہی سی استفادہ کیتا گیا وے۔)

شرفِ ملاقات دی جیہڑی عزت بخشی اے اوئی میرے وسے بوہت اے۔ اس تے بے پناہ مسرت دا اظہار کیتا۔ مون اس گل تے فخر اے کہ منے شیخ زاید تے ایہہ تاثر قائم کرنے دی کوشش کیتی کہ پاکستانی غریب تا ضرور نیں برے حریض نیں۔“

”گلاں گلاں اچ شیخ زاید نے ہک وار اپڑے پڑ شیخ منصور سی مخاطب ہو کے کہیا کہ اس شخص وسے اپڑے کھار دے دروازے اچ کھلے رکھراں۔“

انٹرویو۔ لیاقت علی خان

(عالمی شہرت یافتہ آرٹسٹ)

انٹرویو

محمد ضیاء الدین

ٹرانسکرپشن: مدثر زیب

سوال: لیاقت علی خان ساڈے نال موجود اُن تے ایہ کوہاٹ سی تشریف لیاے وُن۔ موصوف آرٹسٹ اُن تے کلر پینٹنگ، واٹر پینٹنگ بی کردے وُن، اے گندھارا ہندکو اکیڈمی تشریف لیاے وُن۔ میں گزارش کرنا وَاں کہ آپڑے بارے اچ، آپڑے کم دے بارے اچ تے کوہاٹ دی ثقافت دے حوالے نال گل کتھ کرو۔

جواب: بہت شکریہ جناب۔ منے پشور اچ بی دس سال گزارے وُن تے پشور وسے بی بڑا کم کیتا وے۔ پینٹنگ دی ابتداء پشور وسے کیتی۔ 15 مارچ 1968ء میرے استاد محترم انیس آرٹسٹ ناز سینما دے نال اُناں دی دکان ہوندی آئی۔ میں اُتھے اک سال کم سکھیا۔ اس توں بعد 1979ء منوں پشور یونیورسٹی سے ایڈمشن مل گیا ایا۔ منے پشور یونیورسٹی سی کمرشل اچ ڈپلومہ کیتا اے۔ میں پشور یونیورسٹی دے فائن آرٹس ڈیپارٹمنٹ دا بلا مقابلہ صدر بھی آیاں۔ میں بھٹو سائیں وسطے منے بڑی مارکھادی، اے بڑی محنت کیتی اے اُناں دے نال بڑیاں یاداں وُن۔ بہت اُناں نے پیار دتے سانوں۔

لیاقت علی خان دی بنڑائی ہوئی تصویر دیکھراں گویا اپڑے ذوق نظر دی تربیت کرنا وے۔ سنہرے ہتھوں والا ایہہ فنکار آبشار نیا گرا جے بلند مصور وخطاط اے۔ انہاں نے ریاضت دی دہکتی کھٹالی سی گزر کے نقاشی کیتی اے تے کوہ بے ستوں کٹ کے اس اچ فن مصوری دی رسیلی نہر جاری کیتی اے۔ اپڑی غیر معمولی مشقت بے پناہ صلاحیتاں جذبے دی تپک تے تخلیقی توانائی نال انہاں نے ہک دنیا نون حیرت زدہ کیتا تے اچ اوہ بڑی خاموشی نال آرٹ گیلری اچ مصوراں تے فنکاراں دی تازہ کھپ تیار کردے نیں۔

لیاقت علی خان نے کلاسیکی روایتاں نون بھی اپڑے فن اچ برتا وے تے کجھ نویں شاہراہواں بی تراشیاں۔ انہاں دے فنی تجربات انہاں دے اندر خفہ سوتاں دی نشاندہی کردے نیں۔ انہاں نے اپڑے فنی اسرار نون اپڑے سینے تکل محدود نہیں رکھدا بلکہ اس نون نوی نسلاں دے سپرد کردے رئے نیں۔ ہوادے پریشردے استعمال پانوی دی بالائی سطح تے رنگ پھیلا کے انہاں نے بڑی مہارت نال اٹھانویں دی تکنیک تے پٹرول تے مٹی دے تیل سی رنگاں دی شکست وریخت دے عمل سی نوے امکانات دی تشکیل نے لیاقت دے فن نون ہوشربا خوبصورتی عطا کیتی اے۔ انہاں نے رنگاں نون اس کمال چا بھدستی نال یکجا کیتا وے کہ اوہ باہم شیر و شکر ہو گئے نیں تے انہاں اچ ہک تخلیقی چمچ تے آب و تاب پیدا ہو گئی اے۔ مشتاق احمد یوسفی نے شہ گام دی تعریف انج کیتی اے کہ اوہ باوقار CEREMONIAL چال اے جیہڑا کھوڑا اُس وخت چلدا وے جدو باچھا اُس تے سوار ہو وے۔ رنگ

پھر جدو وزیر اعظم بنزیں، اسی اسلام آباد گیا حلف اٹھائیے۔ حلف اٹھائیں دے بعد اسی وت پچھے ہٹ گئیں۔ اے گہل منے 2001ء اچ بے نظیر صاحبہ نوں بھی دی اے کہ اس طرح سانے بڑی محنت کیتی ائی لیکن حلف دے بعد اسی پچھے ہٹ گئیں۔ اُنّاں نے پچھے کیوں؟ منے کیا اے اسی لوک لالچی نہیں آں ساڈا کوئی لالچ نہیں اے۔ ساڈا جزا مقصد ایا اُس وسے سانے جدو جہد کیتی اے۔ میں کوہاٹ دے فلکیس سینما وسے بی کم کرداریاں لیکن جس وخت فائن آرٹ توں فارغ ہوئیں منوں ڈائریکٹریٹ آف ایگریکلچرل انفارمیشن سیکشن دے وچ ایز اے آرٹسٹ جاب ملی اے۔ دو تین سال تک میں اُتھے کم کرداریاں۔ پھر اُس توں بعد ارغم دے وچ پاکستان اٹاک انرجی کمیشن دا ادارے اے ارغم انسٹیٹیوٹ آف ریڈیو تھراپی اینڈ نیوکلیئر میڈیسن۔ اُنّاں نے ایز اے آرٹسٹ تے موڈلسٹ آفر کیتی اے۔ میں اُتھے تین چار سال تک سروس کیتی اے اسی دوران اسلام پی این سی اے والیاں نے انوائٹ کیتے۔ کورین آئے ائے تے اُنّاں دے نال منے اک سپیشل کورس کیتے جزا ماس جمناسٹک ڈسپلے دا بہت بڑے بیک گراؤنڈ تے تصویریاں بنڑ دیاں آئیں۔ بچیاں دے ہتھ اک بکس ہوندی ائی کارڈ سسٹم دے نال۔ اے کورس الحمد للہ منے پورا کیتے۔ پورے پاکستان وچوں 33 آرٹسٹ آئے ائے اور میں اللہ دے کرم نال میں پہلا آرٹسٹ ایماں جنے سرٹیفیکیٹ دے نال دو ہزار روپے کیش انعام حاصل کیتا۔ پھر اس دے بعد بھٹو صاحب دے حکومت ختم ہوئی اے تے میں ملک توں بار چلا گیا۔ عمان گیا۔ اُتھے کش مزہ نی آیا فرا بوٹھبی چلا گیا۔ ابو ظہبی دے وچ منے اک سیٹ دے اُتھے 29 سال گزارین اور میں آپڑے ملک واسطے اتنا کم کیتا کہ شیخ زاید مجبور ہو گیا۔ میں شروع دے وچ اُتھے خطاطی کر دیا ریاں۔ ٹیلی گرافی۔ سائن بورڈ لکھ داریاں پھر جوں جوں حالات اچھے ہوندے گئیں ابو ظہبی اس وخت صحرا سی جوں جو ڈوہ پینٹ ہوندی رئی میں بی آپڑے کم کرداریاں۔ دس سال بعد منوں پورٹریٹ بنڑائیں داموقع ملے۔ میں پہلا آرٹسٹ آں جنے

شیخ زاید دی 72 مربع فٹ اچ تن تصویریاں بنڑایاں۔ بی سی سی آئی بینک تے لکیاں سَن۔ ہزاراں لوکاں نے اُنّاں دے نال کھلو کے تصویریاں کڈیاں۔ فراس توں بعد منوں اک اور چانس ملے۔ وکٹری آرٹسٹ جزا اُنّاں دے جشن ہوندے تے اسی روڈ تے ہر چیز بنڑانے آں۔ میں پلائی ووڈ دے نال ایسا تھری ڈائمنشن ڈیزائننگ کرنا آیاں کہ اخباراں نے ایسا لکھے کہ اے جتنا کم کردے۔ اس توں اللہ نے بڑا میرے تے کرم کیتا۔ شیخ زاید دی 1060 پورٹریٹ میں بنڑائے اُن۔ کسی اک شخصیت دے اُتے کم کرنا بڑی وڈی گہل اے۔ بلکہ اُزی تصویر منوں زبانی یاد ہو گئی سی۔ کیونکہ میں اس دا اک پورٹریٹ بنڑائیے۔ 512 سکور میٹر تے یقین کرو کہ عربی کہندے ائے کہ کتنے مہینیاں اچ بنڑایاں وی۔ منے اُنّاں نوں کہیا کہ 20 دناں اچ بنڑایاں وے۔ اُو کہندے ائے کہ ہوا نی سکدا۔ فر میں اُنّاں نوں کہنا ایماں کہ تسی منوں اک ملین درہم دیوو میں دس دناں اچ بنڑا دیماں۔ کیونکہ منوں پتہ ایما کہ میں اس نوں کتنے دناں اچ بنڑا سکناں واں۔ الحمد للہ اس ملک وسے بڑا کم کیتا۔ شیخ زاید نے بلائیے آپڑے محل اچ۔ یعنی 20 منٹ دا ٹیم سی سکورٹی ولیاں نے دتا ایما اُنّاں نے ڈھائی گھنٹے بٹھائی رکھے۔ میں اٹھنا ایماں تے او کہندے ائے علت علت۔ بیٹھ جا بیٹھ جا اور بڑے اچھے سوالات کردا ریے۔ بڑی آفر اس نے کیتی۔ الحمد للہ پاکستانی ہونڑے دے نالے سانے اُنّاں نوں دے کہ اسی پیسے وسے نئی عزت وسے کم کرنے آں۔ فر آپڑی جیب خرچ تے قائد اعظم دا اک پورٹریٹ بنڑائیے۔ چالیس ہزار درہم خرچ کیتیں۔ 8 ہزار مربع فٹ دا پورٹریٹ بنڑائیے۔ لیکن افسوس کہ 17 سال ہو گئیں پاکستان نہیں لگا سکا۔ ہنڑ میرا ارادہ وے کہ عمر دے اس حصے دے وچ کوئی نیک کم کر جاواں۔ میں شوکت خانم دے کینسر دے مریضاں وسے پینٹنگ بنڑایاں اور 200 سی زیادہ پینٹنگ میں تیار کر لیتیاں اُن۔ ان شاء اللہ پشاور اچ میری ایگزپیشن ہو سی عمران خان نوں بی دعوت دے ریاں کہ او خود آؤن تے اُنّاں دے

نال ڈونز آون۔ میں کسی پینٹنگ تے قیمت نی لکھو دی او حسب سوال: منوں خوشی ہوئی اے کہ تسی کوہاٹ سی تشریف لیائے اوتے تو اڈے توفیق خریدن تے اس دا 50 پرسنٹ جڑا ہوسی میں شوکت خانم نوں دیباں۔ اور اگلے 50 پرسنٹ نوں کسی اور ادارے نوں یا کراچی اچ شوکت خانم بنڑا دا پیارے جتھے بی میرا دل چایا میں اُناں نوں آفر کرساں۔

آپڑے کوہاٹ دے بچیاں و سے منے اک اکیڈمی بنڑائی اے یقین کرو کہ شہری زیادہ دیہاتی بچے آندین کر بوغ، ہنگو، دو آبہ، کرک، گمبٹ اس طرح دے دور دوری بچے آندین۔ شاہ پور دے علاقے تاندہ ڈیم توں لیڈیز صبح آندیاں وُن اور ماشاء اللہ اتنا ٹیلنٹ اے۔ تے منوں اے خوشی ہوئی اے کہ جڑا میرا آپڑاں سٹاکل اے۔ اے میں ان شاء اللہ اناں بچیاں ول ٹرانسفر کرساں۔

سوال: بالکل بالکل، بنڑا دیباں۔

سوال: دوسرے ساڈے سائیں غلام دین ہزاروی وُن اُناں دی تصویر ینگئی لیکن اُناں دے سچے موجود اُناں دی ڈیٹیل تے اگر تو اڈے خیال اچ کوئی خیالی تصویر ہو سکدی اے؟

جواب: کوئی ایسے سیکچر جڑے ہو وُن تے میں اسی دی بنیاد تے بنڑا دیباں۔

سوال: اسی طراں ساڈے کول اک اور شاعر اُناں سائیں غلام فقیر۔ اوڈی آئی خان دے صوفی شاعر اے تے اُناں دی ڈیٹیل لے کے میں تو انوں دے دیواں کہ تسی اُناں دی تصویر بنڑا لیو۔

جواب: جی بالکل۔ تسی اُناں دی کوئی پرانزی تصویر مل جاوے تے ان شاء اللہ کر دیباں۔

منوں بڑی خوشی ہوئی اے کہ ہندکو دے پروگرام بلکہ منوں چینل ولیاں نے بی بلائیے۔ 2005ء اچ پی ٹی وی تے ہندکو دا پروگرام ریکارڈ ہو یا ایہ پہلی وار۔ اُناں نے میرے سی چچا کہ ہندکو کتھے سکھی نے؟ منے کہیا کہ منے پشور اچ دس سال لائے، اتھو کوہاٹ دی ہندکو تے بڑی مشکل اے پشور دی بڑی آسان اے۔

سوال: تو انے ہنڑ تکل جڑیاں پینٹنگ بنڑایاں وُن اناں دی نمائشاں کتھے کتھے ہوئیاں؟

جواب: میری پینٹنگ دی نمائش ابو ظہبی دے وچ بڑی وڈی نمائش ہوئی اے جس اچ موسیٰ حسن علی القمری چیف گیسٹ سن۔ 28 ملاں دے سفیر بی موجود اے۔ پبلک اتی آئی ائی کہ پولیس بلائری پٹی اے۔ الحمد للہ بہت وڈی نمائش آئی۔ اس دے علاوہ اسلام آباد لوک ورثہ اچ نمائش ہوئی۔ پنڈی آرٹ کونسل اچ ہوئی اے۔

سوال: کوہاٹ دے بارے اچ بتاؤ؟

جواب: کوہاٹ دے لوک جس رنگ کہ کھندے وُن کہ ٹھنڈا ٹھنڈا پانڑی تے مٹھا مٹھا آٹا۔ اتھوں تے لوک بڑی محبت کرنے والے لوک اُن، بہت وڈے وڈے سپوت پیدا کیتین کوہاٹ نے۔ کوہاٹ دی زمین بخیل نی اے۔ احمد فراز جیسا، اظہر سرحدی جیسا۔ رستم کیانی جیسے لوک پیدا کیتین کوہاٹ نے۔ لیکن بس افسوس اے وے کے ساڈے لوک سمجھدے نیں کہ اسی کس طراں پوری دنیا و سے کم کرئیں۔ آپڑے پورے ملک و سے کم کرنیں نہ کہ صرف کوہاٹ وسطے۔ سانوں چائیدے اسی دوسرے شہراں اچ جائیں۔ میں خود بی پچھلے دنوں اچ ڈی آئی خان گیاں واں۔ پریس کلب اچ لوکاں نال ملاقات ہوئی اے۔ اسی اس طراں آپڑے شہر دا پیغام دوئے شہراں اچ لے کے جائیں تاکہ اُناں لوکاں نوں ساڈی ثقافت دا پتہ لگے۔ اسی بی ہندکو بولڑیں ولے لوک آں۔ ڈی آئی خان، کوہاٹ لے لوک بی ہندکو بولدین لیکن اسی لوک بہت کہت۔ اے تے تو ان اللہ تعالیٰ زندگی دیوے تو اڈے جے اچھے لوکاں نال ملاقاتاں ہو جان دیان اور بڑا اچھا پروگرام ہوندے کہ اسی سارے اکٹھے مل بیٹھ جائیاں۔

زیادہ ہویا وے۔ اے دوئی پینٹنگ اچ عرب دارگستان دکھایا گیا
وے۔ اے دوئی پینٹنگ دیکھو اس اچ طوفان دکھایا گیا وے
سمندر دا کنارہ وے۔ اس اک وکھری پینٹنگ اے جس اچ تاندہ
ڈیم دکھایا گیا وے۔ باغات تے کھیت بی دکھائے گئے وے۔

پشورا باسین آرٹ کونسل اچ نمائش ہوئی اے۔ کوہاٹ سٹی دے وچ
ہوئی اے۔ کسٹ وچ ایگزیشن ہوئی اے اس طرح پاکستان مرکز
اچ ہوئی اے دُئی اچ نمائش ہوئی۔ یعنی انٹرنیشنل بیس تے بہت
سارے آرٹسٹ آئین اُناں نے پینٹنگز دیکھیاں۔

سوال: تو اڈے بچے بی اس فیلڈ اچ ہن کہ نہیں؟

جواب: بچے چونکہ اتے مختی نہیں اُن او کمپیوٹر ڈیزائننگ دی طرف چلے
گئیں۔

سوال: تو اڈے ماشاء اللہ کتنے بچے وے؟

جواب: ست بچے وے۔ چار بیٹیاں تے تین بیٹے۔

سوال: صاحب روزگار اُن سارے؟

جواب: جی ہاں سب دیاں شادیاں ہوئیاں وے تے آپڑے کہراں اچ
آباداں۔

سوال: کوہاٹ اچ اُن کہ نہیں؟

جواب: جی کوہاٹ اچ بی اُن تے پشاور اچ بی۔ بیٹی اک پشاور اچ اے اور
باقی کوہاٹ اچ۔

سوال: اُناں نے بی فائن آرٹ اچ تعلیم حاصل کیتی اے؟

جواب: جی جڑا بس کہار دے وچ آرٹ دیکھدے رہیں اُزاشوق ریاں
نے بس باقی آپڑی تعلیم کردے رہیں۔

اسی تو اڈی پینٹنگز پئے دیکھ نے آں۔ جی ہاں تسی دیکھ لو جڑی
توانوں پسند ہووے۔ اس پینٹنگ اچ دکھایا گیا وے کہ ساڈے
ملک اچ ہر طرف اک لگی ہوئی اے۔ لوک بالکل آرام نال کھلوتے
ون کوئی ہل دابی پیامینگا۔

اے دوئی پینٹنگ وچ پانڑی اُتو سی تلے پیامینڈ اوے۔

اے دوئی پینٹنگ اچ سندھ کی خشک سالی نوں دسا گیا وے۔

اے دوئی پینٹنگ دیکھو۔ اس وچ کوئی برش استعمال نی ہویا۔ اے
میرا سائل اے۔ اے جس طرح چٹ پینٹنگ ہوندی اے نا او کریم
کراچ ہوندی اے میں انوں براؤن کراچ لے کے آیاں واں۔
کراچ چیت کیتے وے تے آپڑے سائل دے مطابق بڑائی اے۔

اے دوئی پینٹنگ اچ کھیت دکھائے گئے وے جس اچ برش داکم

گندھارا کوہاٹ اچ عالمی کانفرنس

منعقد کرنے دا خواہشمند اے

تقریر

محمد ضیاء الدین

(شاعر، ادیب، محقق)

ٹرانسکرپشن: ضیاء الاسلام

ایہہ فیصلہ ہویا کہ اس اکیڈمی نوں آ پبلک اکیڈمی نہ بڑایا
جاوے بلکہ گندھارا ہندکو بورڈ پاکستان دے تحت چلایا جاوے تے ساڈے
وسے گندھارا ہندکو بورڈ دی بڑے اعزاز دی گہل اے کہ پبلک سیکرڈری اکیڈمی
اے او گندھارا ہندکو بورڈ دے ناں سی قائم ہوئی اے۔ اس دا انتظام وغیرہ ہائر
ایجوکیشن نے سپانسر کیتے تے باقی جتنا بی فائینشل کمپونینٹ اے اوسانوں
صوبائی گورنمنٹ نے دتے۔ 70 ملین دا ایہہ پراجیکٹ اے جیہڑا کہ ایہہ
4 سال دا پراجیکٹ اے۔ سوال ایہہ پیدا ہویا کہ اس نوں ہائر ایجوکیشن
ڈیپارٹمنٹ ایگزیکٹو کرے یا ہور کوئی۔ اس ٹائم دے ایڈیشنل چیف
سیکرٹری خالد صیب نے ایہہ فیصلہ کیتا کہ کیپٹیلی زیادہ وے گندھارا ہندکو
بورڈ دی تے ضرورت اس گہل دی اے کہ گندھارا ہندکو بورڈ اس نوں
ایگزیکٹو کرے تے اس اکیڈمی دی پوری ایگزیکوشن
گندھارا ہندکو بورڈ دے تحت ہوندی پئی اے۔ ایہہ اکیڈمی اس وسے بی
ضروری اے۔ میں تو اڈے سامٹریں تھوڑا جیا اس دا جائزہ پیش کرساں۔

سانیں ہری پور اچ ایبٹ آباد اچ سانیں پشور اچ ہندکو عالمی کانفرنس منعقد کیتیان۔ میری ایہہ خواہش ہوسی کہ اسی رستم کیانی دی سرزمین تے ہندکو وان ہندکو عالمی کانفرنس منعقد کری ایں۔

بہ مقام: کوہاٹ یونیورسٹی آف سائنس اینڈ ٹیکنالوجی
تاریخ: یکم مئی 2016

ہندکو دی ترقی اچ گندھارا دا کردار

نمایاں وے

تقریر

سید امتیاز گیلانی

(سابقہ وائس چانسلر، پشاور یونیورسٹی)

ٹرانسکرپشن: محمد عاقل

اس موقع تے ہندکو بولنے والیاں نوں اکھنڑے اس ویلے تے علم تو سونے وائیں سمجھنا وائیں اس وخت ان فٹ وائیں۔ لیکن امید اے میں جو دس ساں تسی لکھ سو۔ میں تو اڈے نوں مبارک باد دینا وائیں گندھارا بورڈ؛ تساں نے ہک قدم لیتے۔ نظر آندے پچھلی واری وسائل نوں کتنی تکلیف آئی۔ اے صرف جذبے نال ہی کم چلنا اے جزیہ ہی اے جس نوں صوبائی حکومت نے سہاایاں۔ انشاء اللہ میری اچ اس کانفرنس اچ کوشش ہوسی کچھ دس دیواں کچھ بولاں۔ میں شمس صیب دا بے حد مشکور آں۔ میں نے انان نوں اکھیاں ایا کہ کوہاٹ اچ کانفرنس کرنا چاہنے آں لائبریری اچ اس اچ کرنا ایا۔ میں نے اعجاز صیب نوں فون کیتا۔ اس سی بعد انان اکھیاں میں صرف فون تے پوچھ نہ وائیں۔ انان نوں اکھیاں تو سی کیوں نہ آکے اتھے انان نے کیا بوت اچھی گہل اے۔ میں شمس صیب تے اسٹاف دا بے حد مشکور آں۔ زبانان ساریاں نوں پتہ وے کہ بنیادی طور تے اظہار کرنے دا طریقہ اے کہ ہک بندہ کوئی گہل کرے تے دوا سمجھے زبانان لوکاں نے کلچر تہذیب دا بی ہک اے ہک ٹہنچا بنڑایاں وے۔ زبانان دی وجہ نال مختلف گروپ بنڑ گئیں۔ او جاز دین کہ اے فلائری زبان والین تے اے فلائری زبان والین۔ کمیونیکیشن تو گہل ود کے ہندکو

گندھارا ہندکو اکیڈمی یونیورسٹی ٹاؤن اچ قائم کیتی گئی اے۔ اس اچ اسٹاف اے، اسٹاف ثقافت دے لحاظ نال کم پیا کردے۔ کتاباں دی چھپائی دا سلسلہ ریسرچ دا سلسلہ پروموشن دا سلسلہ تے مختلف چیزاں تے کم پیا ہوندے۔ میں کہنا وائیں کہ کوہاٹ دے ایسے لوک بی ہے وائیں جنان نے ملکی سطح تے ناں بنڑایا وے سوات دے وائیں رستم کیانی صیب، ملک سعد۔ رستم کیانی صیب دے ناں تے کتاباں چھپی ہوئیاں وائیں میری خواہش اے بلکہ سانیں اک واری گندھارا ہندکو بورڈ نے اک سلسلہ شروع کیتے او نامور ہندکو وان چاہے او کوہاٹ دے ہوون چاہے پشور دے ہوون یا ہزارے دے ہوون اسی انان دی شخصیات دے حوالے نال اک رسالہ بی کڈنے پئے آں۔ دنیا جیہڑی بتاندی پئی اے کہ ایہہ ہندکو ثقافت جیہڑی اے کوئل دی کہانیاں جس اچ بولنے والے ہندکو انسان ہزار سالان سی اُن تے انان دی ایہہ بھر پور ثقافت اے۔ سانوں کسی دی ثقافت سی دُشمنوی عینگی اسی ساری ثقافتاں دی قدر کرنے آں لیکن اسی ایہہ بی چاہنے آں کہ جیہڑی ساڈی آپڑی ثقافت جیہڑی ساڈی پچھانڑ اے ساڈا حوالہ وے۔ سانوں فخر اے کہ اللہ نے سانوں ہندکو وان کہار اچ پیدا کیتا۔ تے میرا حوالہ بڑا معتبر اے ایہہ اللہ تعالیٰ نے فیصلہ کیتا ایا ایہہ میرا فیصلہ نی ایا۔ اللہ نے میرے سی نی پچھایا کہ میں تنوں پختون دے کہار پیدا کراں یا ہندکو وان دے کہار پیدا کراں۔ اللہ رب العالمین نے منوں ہندکو وان دے کہار پیدا کیتا وے تے میں چاہساں کہ میرا بی ایہہ حوالہ معتبر حوالہ ہووے۔ اس سرزمین دے وچ خیبر پختونخواہ دے وچ منوں بی تے میری ہندکو زبان نوں معتبر سمجھا جاندا وے منوں ڈیگر بیٹ نہ سمجھا جاوے منوں دوسرا تیسرا نمبر نہ سمجھا جاوے۔ سانیں اسی خاطر اس تحریک دا آغاز کیتے اچ سی 23 سال پہلے ساڈے ظہور احمد اعوان صیب اس ٹائم چئیرمین بنڑے آئے۔ جس ٹائم ہندکو دی طرف لوک رُخ نی کردے آئے جس طراں تسی کہندے او ہندکو دے حوالے نال کوئی گہل نی کر دایا۔ لیکن اللہ تعالیٰ نے سانوں بڑی وڈی سرپرستی دتی اے تے اللہ دا شکر اے سانیں 4 ہندکو عالمی کانفرنس منعقد کیتیاں وائیں۔ میری ایہہ خواہش اے کہ کوہاٹ دی سرزمین تے تسی اگلے سال اس سی اگلے سال ہندکو عالمی کانفرنس کوہاٹ اچ منعقد کری آں۔ اسی کوہاٹ اچ بی منعقد کری ایں کوہاٹ دا بی ساڈے تے قرض اے کوہاٹ دے ہندکو وانان دا بی ساڈے تے قرض اے۔ جس طراں

پرہپس these are intresting topics پاکستان اچ دو، ڈھائی
 پرسن لوک ہنکو وان وُن سارے اس تناسب دے حساب نال اس اچ میں
 سمجھناں کہ تہوہ جو کم کیلتے۔ اعجاز قریشی صیب، ظہور احمد اعوان اگر اے لوک
 اے بنیاد نہ رکھدے اگے کرنے واسطے اے کلیدی کردار ادا کیتا۔ مینڈا
 یونیورسٹی نال تعلق اے اتھے ازاکوئی فلورنی بنزا چوں کہ از داسائنس اینڈ
 ٹیکنالوجی it is a social sciences میں v.c صیب نال
 request کر سا کہ اس معاملہ بی کوئی گہل اگے وداون۔ مینڈا خیال
 اے کہ اسی اکھیاں میں اکھناں وا ہندو بعد جے زبان پراثری اے۔ اسی
 جدو خفا ہوندے آ اسی کہنے آ۔ مینڈا ہا خفا اے۔ ہا ہا ہا، اے کیلتھے وے i
 dont know۔ ہر بندہ سمجھدے کہ میرا ہا خفا اے کوئی اے نی پچھدا
 کہ میری ٹنگ دکھدی اے تھ دکھدا اے۔ اے نی اکھدا سمجھ آگئی۔ وای
 وای بازار۔ these are interesting words۔ یار اے گہن کھتو
 اے come from where other things come جید
 تے اے کالی اے۔ لوک اکھدین۔ اسی کھرک اکھنے یاں۔ کھرکی دے پتر
 اے کوئی گندی گہل نیگی۔ پیار نال اکھنے یاں کھرکی دے پتر۔ were is
 quite۔ کھ مزیدارجی۔ kharka come come ہوئے نہ
 its a and pleasent یں اسی اس نوں بورزولو اکھنے یاں
 you amazing word بورزولو intearing word
 it is cant say same to the bad man بورزولیاں نہ
 i dont only female gender مسماک۔ مسمار ہوندا کہ
 have idea۔ اسی جانڑنیاں کہ بتی جاندی اے مسماک so these
 are the things which مینڈی ناقص سوچ اے کہ سچ ناواہ کہ
 ساڈی زبان پراثری اے۔ کھوتھل گند نہیں کھوتھل اے جو انوں چھل کے
 گند نہیں اے کوسر very interesting۔ i want to add
 to vocabulary i have web side of the
 University جو اس نوں ایڈکرون this language was is
 and then me. i think we should do this۔ مادری
 زبان کو میں نیکا جیا یاں ماں نال جو سونا یا ماں نے جولوری سنڑائی اے او
 ہندکو اچ آئی۔ میں ہنڑ بی نیندر اچ دیکھنا واں او ہندکو اچ سنڑنا واں۔ کدی او

زبان جس تک مینڈا علم اے ساڈے ترے ہزار سال رسی پراثری مینڈا تے
 اے خیال اے کہ اے زبان سمجھ تو ڈی آئی۔ اس گہل دے وچ ہندکو قیمت
 اے اثا رے قدیم تے اسی ہک ہی گہل سوچنیاں تے ریسرچ ہوئی اے تے
 سوآن تے سوآن اوزباناں بی اتنی پراثریاں نے تے انان نوں پریرو
 کرنا تے ساڈا اخلاقی فرض اے۔ میں اے سمجھ نہ وا کہ ہندکو جی زبان اے
 جس طراں مینڈے کولوں ضرور زیادہ واقف او۔ زباناں ساریاں خدا دیاں۔
 آدم تے بی بی حوا دی ہک زبان آئی اسی نوں پھر برا پنجیز۔ بنڑیاں۔ ساڈی
 زبان دی ٹری سب تو اوچی ٹری۔ ان دا یورپین لینگو تیکجیز انڈو ایرامین، ازوچو
 ہک حصہ اے ایرامین، اس چواگے آریں۔ آرن دے اگے ترے حصہ وُن
 ویٹرن، ساوڈرن، نادرین، نارٹھ ایسٹ، ویسٹ ساوڈرن۔ اسی نارٹھ
 ویسٹ چوآنے یاں۔ ایسٹ پنجاب تے و theam وسعت آسان
 نہیں۔ انان گہلاں تے تحقیق کروں ریسرچ کروں۔ اسٹوڈنٹس کو پروجیکٹ
 دیون جناں تے او Phd کروں۔ اے ساڈے ایسٹ پنجاب اسی و
 ویسٹ پنجاب چوآنے یاں۔ اتھو ہندکو اسی اسی زبان خاندان اے زباناں
 دا اس ناں ہک حصہ وا۔ ایسی کوئی گہل نیگی۔ وی آر تھرڈ، اسی کوئی خاص
 مخلوق آں۔ جوٹساں اکھیاں اے ساڈی قسمت ہی ایسی اے سنکرت، پشتو
 انان وچ اووے رول آف ڈائیس، وی آر برن ان ہندکو، ہندکو لفظ دے
 بوت سارے خیالات اُن کوئی اکھدین ہندو نال تعلق اے۔ کوئی اکھدے ہند
 انڈیا نال تعلق رکھدے۔ کوئی اکھدے دریا انڈس نال تعلق رکھدے۔
 پراثریاں گہلاں آپڑی جگہ، مگر سارے یاں دی بوت بڑی خدمت ہوسی، تے
 پشتو اچ تے ہندکو اچ انان نوں ایڈریس کرن۔ میرا خیال اے ساڈے
 پاکستان اچ بوت ساری ہندکو دی قسماں وُن ہزارہ، پشتوری، کوہاٹی جیڑے
 پشتوری وُن اواکھسُن کہ ساڈی ہندکو سب تو اچھی اے، میں گستاخی کر ساں کہ
 ساڈی کوہاٹی سب تو اچھی اے۔ میں چوں کہ انجینئر آں۔
 اگر تے ساڈی ہندکو وچ کہ جیڑا کوئی مقابلہ نہ کرے we are friends
 other intrest اگر کوئی لفظ جو اسی نہ سمجھیاں تو اوڈے کولوں تے تنسی
 پراثرے او تے اگر کوئی لفظ تنسی نہ سمجھو ساڈے کولوں تے اسی پراثرے اے۔
 اے ہونڑ ترے سال پراثرے اے۔ اس واسطے میں سمجھناں واں ہندکو انڈس
 ویلی سولائزیشن پرہپس دی بیئر discription of ہندکو سولائزیشن

so answer is not some thing رہندا پیا ایا۔ اوساڈا کلچر ایا۔
 کہ اچھا کلچر اے تے گندا۔ اچھا تے مینڈا اے گندا اے تے کسی اور
 culture is our again tarikh cannot be دا۔
 changed لوک اکھدے نہ جی سوسائٹی میں خرابی ہوگئی اے۔ یہ ہمارا
 نہیں ہے یہ western کا ہے۔ very Humble میرے جو
 مخاطب بیٹھے اے ہوا جی کوئی گہل نیگی۔ ساڈے ملک اچ اجیئے شہر وں جنناں
 وچ جے علاقین جنناں تور تارنگ اودت ساڈا کلچر اے اوبارونی آیا اواگر سٹھ
 ستر سال تووے اوساڈا کلچر اے اسی کہنے آں اواے اے اسی نہ وینے اسی آں
 اوساڈی ماؤں، پہنڑا اسی اکھنے یاں اے ساڈے کلچر نیئی۔ اے جیڑا چھوٹھ
 اے this is wrong culture as a hole اس اچ سوٹریاں
 شے بی ہوسن بدرنگ شیواں بی ہوسن۔ اس اچ نسوار بی ہوسی تے پاند بی
 ہوسی۔ اے ساڈا کلچر اے۔ اسی کیوں شرماواں۔ جیڑی گندی شے اے
 انناں کوشش کرا کہٹ کرا جیڑی اچھی شے اس کو اٹھاوا۔ جو گندا اے او کدرو
 بارو آیاوے تے جواچھا۔ جو بم پے پھٹ دین یہ ہمارا نہیں ہے sorry یہ
 بھی ہمارا ہے اپنا ہم نے ہی موقع create کیئے ہیں۔ ان لوگوں کے لئے
 یہ بھی ہمارا ہے۔ جد تک اسی اے سوہنڑے تے اسی آں نہ گندے کوئی اور
 وں۔ it is wrong۔ میں زیادہ گندا ہے تھوڑا جیا سوہنڑاں ہے ساڈا گاؤں
 ہے زبانناں تے بزریا کلچر اے ہک ایکسپریشن اُن۔ ساڈا کلچر اے
 ساڈا کلچر اے۔ میں تے اے اکھساں کہ سائے آپڑے کلچر تو فخر کرنا چاہیدے
 کیوں کہ فخر نہ کرنا اس دنیا تو اپنا جی ہوڑے دے مترادف اے۔ میں اگر ایرانی
 نہ، کوہاٹی نہ، ہندکووان نہ۔ وت میں کے وا۔ جان بولن تے میں نہ، عیسائی میں
 نہ، فرنج میں نی بولناں تاوت میں ہے واں کہ اوساڈی identity ضبط کیتی
 ای اگر تسی کلچر نوں رد کرو۔ جس طرح اسی human beings کہن
 نے یا اگر اسی وڈے، بچے فارم پہرنے یا کلچر زتے زبانناں دی ہک زندہ
 آں شروع دن سی۔ بوت ساری کلچر زمر گئے۔ بوت سارے لینگو تیز مردی
 پائیاں۔ کچھ لینگو سٹ ہوڑاے اکھدین اگلے اس صدی دے اینڈ تک کل۔
 اچ کل جیڑی 6500 زبانناں وں اُنناں چو ادھیاں اس وچو مر جاؤں۔
 they just stuck ساڈا کم اے وے کہ اسی ہندکو جیڑے ساڈے نال
 پیار کردین پشتو نال پیار کردین۔ اسی اے کوشش کروں کہ اے مرے نہ۔

انگریزی اچ میں نی دیکھی۔ نیو یارک اچ بی خواب دیکھا او ہندکو اچ ہی ویکھنا
 انگریز نال بی ہندکو ہی بولنا ہونا واں۔ this is rooh روح میں کہ پیا
 سوچنا واں میں سوچنا ہندکو اچ آپر لکھنا انگریزی اچ اے۔ اسی چھ پہنڑ پہرا
 واں اصل اچ تسی نہ من سو۔ اسی ہک دوسرے نال ہندکو دے سوا گہل کر ہی نی
 سکے آں شرم جی آندی اے۔ زبان نال تالا لگا ہوندا اے۔ کدی گہل ہی نہ کر
 سکدے۔ تے او ہی لوک فر فر انگریزی بول دے اے میرے پہرا جو
 وں۔ اسی واسطے مادری زبان دی اہمیت سمجھ کے گلوبلی 21 فروری کو عالمی
 دن رکھا گیا اے۔ کیوں اے ساڈا فخر نہیں بلکہ ہر بچے نال مادری زبان نال فخر
 اے۔ تسی آپڑی پشتوری زبان ڈاکٹر صیب آپڑی پشتو زبان انناں نوں اتنا ہی
 فخر ہوڑا چاہیدے۔ جیہڑا سائون آپڑی ہندکو نال اے۔ تے انناں کو کوئی شرم
 آخری چاہیدی اے نہ ساڈے کو کوئی شرم آندی اے ہندکو زبان اتے۔ کچھ
 پاکستان اچ کئی جگہ تے میں نے اے دیکھے کے لوک تھوڑا جی اے شرم
 کرنین۔ یا پتہ نہیں کہ انناں کو issue اے او پنجابی یا ہندکو یا اس قسم کی
 زبانناں کو پبلک اچ کتر اندین۔ اسی بالکل میں with family اسی بالکل
 اٹے یاں۔ ہندکو بول سایا پشتو بول سا اے کیتھواندی اے۔ perhapes
 یونیورسٹی والے سکھاؤں یا کالج والے سکھاؤں۔ سکولاں وچ ٹیچر اگر
 سکھاؤں تے والدین اگر سکھاؤں how can u shame what ur
 میں آپڑی گہل کر سا کہ میں ہندکو وان آں۔ میں ہندکو یا فرنج
 بولاں حقیقت اچ میں وات بی ہندکو وان آں۔ اس اچ شرم دی کہڈی گہل
 اے۔ so this is some which daniswar should think about this stratagey
 ہک بڑا وڈا issue جیڑا او
 اے ہے کلچر کے ہوڑے اچھا کلچر کہ ہونا تے گندا کلچر کے ہونے میں اس تے
 کافی سوچے میں سمجھنے آں او دی praposition اوتسی
 کرواوا آسان اے لیکن اے ساری شیواں تسی جس طرح قلم پینل کھڑنے یا
 ٹوک لگاؤ آخر اچ ہک گہل نکلے جس طرح اسی زندگی گزارنے اوساڈا کلچر
 اے ہندکو میرا کلچر اے پشتو میرا کلچر اے انگریزی میرا کلچر اے۔ میں کتھے گیا
 میں نے سوٹ پایا، اتھے آیا میں نے ستھڑ پاناوا کتھے اور میں گیاوا کچھ اور
 this is our culture میں آپڑے پیو نوں ویکھا ٹینس دانیکر پایا ہوندا
 یا tennis پیا کھیڈا پیا ہوندا ایا او انگریز تے نہ ایا مینڈا پیا، جنگلاں اچ

کڈی زبان بول دے او۔ ہندکو جیڑی نیشنل لینگوئیز دا گلہ ستے اُزا ہک پھل
اے سارے گلہ ستے دا کوئی بی پھل ہووے سارا گلہ ستے۔ ہک واری پھر
گندھارا ہندکو اکیڈمی دا بے حد مشکور آں۔ ساڈی ورکشاپ کیتی نے یونیورسٹی
دا بے حد مشکور آں سارے یاں دا شکریہ ادا۔ پاکستان پائندہ باد۔

بہ مقام: کوہاٹ یونیورسٹی آف سائنس اینڈ ٹیکنالوجی

تاریخ: یکم مئی 2016

کوہاٹ دیے لوک ہندکو نال محبت

دکھدین

تقریر

ڈاکٹر صلاح الدین

(ادیب، کالم نگار)

ٹرانسکرپشن: محمد عتیق

چونکہ تعارف دا سلسلہ بڑا طول اختیار کر گئیا تا میں ایہہ عرض کر
دیواں کہ جھوٹک کوہاٹ ایچ اس ورکشاپ دا اہتمام کرنے دا مقصد اے میرا
خیال اے کہ اوہ ساڈے سی پوشیدہ فی ہونڑاں چائیدے، اس جگہ تے اس
وخت جتنے بی احباب اُن ہندکو زبان دی ثقافت دے حوالے نال ادب دے
حوالے نال یا اس دی ترقی و تنوع دے حوالے نال جتنی آں بی جہتاں وُن اناں
تے کم کر سکے، تے اُناں نوں ہک اجیا پلٹ فارم دینڑاں کہ جس دے اُتے
آکے کوئی کم کرن، ایہہ اس دا بنیادی پس منظر اے، اسی اتھے کیوں واں؟
اسی اتھے آپڑے ادارے نوں نمائندگی دے طور تے کیوں سامنڑے لے کے
آنے پئے آں؟ اس جگہ تے جیہڑے اداریاں دے احباب موجود اُن، لوک
موجود اُن اسی اناں دے ممنون آں کیونکہ ساڈے خلوص دے وچ ایہہ چیز
شامل اے؟

اس ایچ سرمائے دے حوالے نال بی، تخلیقی صلاحیت دے حوالے
نال بی، اس سی علاوہ بی جیہڑے ہنراناں دے وچ موجود اُن اُس نوں

کچھ لوک آکھدین ضرورت کے اے نہ اے ساڈے کیریکولم ایچ اے نہ اے
ساڈی نوکری ایچ اے نہ اے دیکھو جی جدو ہک پرندہ انصاف دا پرندہ نایاب
تھیوے لگے تے ہک بوت وڈی ولڈ وائیڈ دا ازا ہک ایٹو ہوندا او
waldwarchar دی تعداد 200 آگئی اے۔ اس دی بریڈنگ کرو۔
جدو ساڈے اس سسٹم ایچ کوئی خرابی تھیوے suddenly whole
world ایچ لینگوئیز بی ہک eco سسٹم اے اسی وی اسی جو بولنے
آں اے ہک رنگ اے۔ اس رنگ ایچ ہک شے دی بی کمی تھیوے ساری جو
تصویر اے اس ایچ تے کمی واقع ہو گئی نہ اسی واسطے جس طرح اسی
species observation کرنے آں۔ its must کے اسی
زبان دی بی obseration کریاں۔ اے جیڑی پرانیاں زبانیں
وُن۔ ازے وچ کئی کئی گہلاں وُن۔ اے ہک argument اے۔
ہک پرانزی تہذیب نے ساڈی تک پونچھاڑے دا ہک آئی اے۔ از دی
جیڑی ریسرچ کرسن تو سی حیران تھیوے وں الفاظ پورے ہک Act کو جسے
الفاظ کو نچوڑسو، بوت زیادہ ریسرچ کیتی ویسٹ وچ امریکہ وچ برطانیہ وچ۔
and they are finding out کہ اُناں نے ہک ادا نال ہک لفظ
نال پورا ہک سین دی تشریح نال thats way how rich
ایکشن اے these old languages needed to
preserve i think what اسی کے کرسکناں اے بورڈ کے کرسکنا
اے۔ ویب سائٹ ہووے اس ایچ اس طرح دی گہلاں جو اسی کرنے
یاں اس دا ہک پورٹل بنڑے ازے وچ ماؤں، نانیاں، دادیاں ہوسن شیوا
انیاں ہوسن، گہلاں آئیاں ہوسن۔ جڑیاں اس تے اپلوڈ تے ہے وُن ساڈا
ہک رچ ڈیٹا بنک بنڑے۔ اولوک تحقیق کرسن۔ تسی سارے ماشا اللہ ہندکو
وچ سارے ماہرا۔ کچھ لوکاں کے ناں میں ضرور گھنڈ سا جتاں نے ساڈی
لینگوئیز نوں سپوٹ کیتا اے۔ سائیں احمد علی، قتیل شفائی، فارغ
بخاری، غرنوی، سلطان سکون، رضا ہمدانی، ریاض حسین ساگر، اے اجیئے لوک
اون کے un sound heros۔ بوت سارے بچے، اسٹوڈنٹ، تسی
لوک جیڑی اس طرح دی قابلیت ہوئی۔ اسی اکھا ہندکو نال بی کرپشن نال بی کر
اساں کسی نال کوئی مقابلاں نی گا۔ میں اے گہل اس تے ختم کر ساں اے
زبانیں ساریاں خدادی اے قسمت اے کے تسی کس کھراچ پیدا ہوئے او تے

کہ پشاور سی ایہہ لوک کوہاٹ پئے آندین تا ایہہ محض سفر برائے سفر نینگا، ایہہ سفر برائے تخلیق و ترویج ہندکو ادب و ثقافت دے حوالے نال اے۔

بہ مقام: کوہاٹ یونیورسٹی آف سائنس اینڈ ٹیکنالوجی

بتاریخ: یکم مئی 2016

ادب دی دنیا اچ تخلیق دا کردار اہم اے

تقریر

پروفیسر اقبال

(ادیب، کالم نگار)

ٹرانسکرپشن: علی اولیس خیال

ازے وچ بہت سارے مشاغل اُن، جیہڑے ساڈے واسطے لمحہ فکریہ وے، اِس نوں مختصر لفظاں وچ ظہور صاحب نے پیش کیتے کہ ہک سمارٹ اور فیشن ایبل عورت اور بڑی ہائی سوسائٹی دی اے اور اگر ڈیانا جیٰ خوبصورتی کو لوو کیکھ کے اسی مسرور تھی ہو یاں اوہ تا ساڈی ماں نی بٹڑ بکدی، مینڈی ماں تا اوہ وے کہ جس کوہاٹ دے چیزے ہوئے کپڑے پائے ہوئیں یا پیوند زدہ اوہ شتر کاک بر خا پاپا ہوئے، مینڈا اُس تے فخر اے! وہ میری ماں نہیں ہو سکدی۔ اگر زبان ہلکی پھلکی اے اے یا اُس دے رستے اچ رکاوٹ اے تا اُس دے واسطے اسی تجاویز کرساں۔ جسٹس کیانی بڑا اچھا ادب تخلیق کیتا وے اُس دی تخلیقات اچ ”افکار پریشان“ اے اُس دے دیباچے اچ لکھدے کہ:

”ٹھنڈا ٹھنڈا پانٹری تے نکاز کا آٹا

ارمان دے ہے کوہاٹا

ہنڑ جسٹس کیانی جیہڑے مرتبے تے آیا اور جیہڑا اُس ناز ہن آیا، ٹیسی سوچو کہ کتنی خوبصورت زبان اچ آپڑے کلچر نوں پیش کیتا، اوہ کلچر گیلانی

استعمال کردے ہوئے آپڑی زبان نوں ترقی دینڑے دے واسطے اسی چاہتے آں کہ اوہ لوک کہ جناں کوں اِس سرمائے دے حوالے نال یا کسی اور حوالے دے نال کمی موجود اے تا اُس کمی نوں پورا کیتا جاسکے، تاکہ ساڈے موڈھے آں تے جیہڑی ذمہ داری اُس نوں پورا کری ایں، ایہہ ساڈا بنیادی مقصد اے۔ دوسری گھل میں اِس یونیورسٹی دے وائس چانسلر صیب تے اُناں دی طرف سی جیہڑا ذمہ دار اتھے موجود اُن اسی اُناں دے انتہائی ممنون آں، جہاں تک میری معلومات اے تا پہلی دفعہ اِس یونیورسٹی دے وچ کسی ادارے نوں اِسرائیاں سہولتاں دیتیاں گئیاں تے اسی آپڑے جذبات دا اظہار ہک خط دی صورت اچ جا کے کرسی ایں۔ ازے علاوہ اتھے سید امتیاز گیلانی صیب دیاں کوششاں نوں بی اسی اِس حوالے نال خراج تحسین پیش کرسی ایں۔ جتھو امتیاز گیلانی صیب داتعلق اے تا ممنون ایہہ اعزاز بی حاصل ریا وے کہ جدو امتیاز گیلانی صیب نوے نوے وزیر تعلیم بٹڑے ائے اُس وخت سی لے کے ہنڑ تک میرا ہک قلبی تعلق اناں دے نال ریا وے تے پاکستان ٹیلی ویژن دے پلیٹ فارم سی ہندکو دے حوالے نال منے اُناں دا ہک واحد انٹرویو لیا، ازے علاوہ ایہہ جدو وائس چانسلر ائے اُس دوران بی اناں نال تعلق ریا وے، ہندکو دے حوالے نال بی اناں دے نال ہک تعلق اے، ضیاء صیب نوں یاد ہووے کہ ساڈے ہک پروگرام اچ سید افتخار حسین شاہ صیب تشریف لے کے آئے اے اس اچ بی امتیاز گیلانی صیب دا بڑا کردار ریا وے اِس ٹیم امتیاز گیلانی صیب اتھے بحیثیت صدر موجود اُن تے ایہہ اناں دی ہندکو زبان دے نال بالخصوص یا بالواسطہ محبت اے کہ جس دی وجہ نال اُناں نے ساڈی معاونت بی کیتی اے تے اِس حوالے نال اسی اناں دے انتہائی ممنون آں۔

میں ہک ہور شخصیت پروفیسر اقبال صیب اِس وخت ساڈے نال موجود اُن یقیناً اُناں دی شخصیت، اُناں دی گفتگو تے آہنگ اِسرائیاں وے کہ شاعری دے اساتذہ شاید اُس انداز اچ گفتگو نہ کر سکدے ہوؤں جسراں دا ملکہ پروفیسر اقبال صیب نوں حاصل اے تے میں سمجھنا واں کہ اسی کوہاٹ دے حوالے نال کہہ سکے آں کہ ”الف“ امرودی اے تے ”الف“ امرت“ بی تے ”الف“ اقبال بی اے ایہہ تریے ”الف“ تے اِس وخت اناں تریوں الف دا رنگ اتھے موجود اے بحر حال آج دی اِس ورکشاپ دا مقصد ساڈے سامنڑے رہنڈاں چائیدے، ٹیسی اِس گھل دا انداز اِس جذبہ سی بی کر سکد یو

آواز کر دے کہ لالے متی ہوئے، اتھے آنا پہاڑ دا تھلوی آنا ای تے بلود وچ جوار دے تھکڑ مارٹس، اوہ بھج بھج کے آئے، کدی اُس نوں دیکھدے تے کدی فالودے نوں دیکھدے، اوئے یا بوا اوئے ”داسے کڑی دی“ اوئے دا خو پلوس دے کانٹے سرہ سر دڑوب کوہ غلہ سرہ غڑوب کوہ، اوہ بڑی مصیبت اچ پے گنیا۔ بحر حال ایہہ جیہڑا کلچر گیلانی صیب کہہ کے گئیے انوں تہذیب آکھدین، تہذیب عربی دالفظ اے تے عربی زبان اچ تہذیب کسی کڑوبے کو گڑوپا کے گڑوبا ہوئے گڑوبا اسی آکھنے آں تے اُس نال اسی کھانے آں تے اُس اُتے جیہڑی جھگ ہوندی اے اُساں صاف کر کے اُس دی شکل نوں نمایاں کرنے نوں تہذیب کہندین۔ اوہ مہذب ہوندے جیہڑا آراستہ تے پیراستہ ہووے، فارسی والے کہندین آراستہ پیراستہ، کسی چیز نوں نکھارنا تے نتھارنے نوں کہندین مہذب، ایہہ زبان چچھوے تے دل جیہڑا ہاہوے ایہہ کٹوی تے جیہڑا معاملہ کٹوی اچ ہوئی اوہ زبان کڈھ کے باہر لیا سی اگر بغض اے، عداوت اے پیار تے محبت اے تا اظہار داطریقہ بی بڑا شائستہ ہوئی۔

بمقام: کوہاٹ یونیورسٹی آف سائنس اینڈ ٹیکنالوجی
بتاریخ: یکم مئی 2016

ایجے نال ایجی

سید معصوم شاہ معصوم

اس زندگی وچ بھی بندے ناں بواں سنگیاں نال واسطہ آتے وت بواں سارا تجربہ تھی وینا۔ بواں اتنے چنگے سنگیں ملنیں جے اُناں توں سرقربان کرئیں دیں دل کریناں۔ تے بواں اتجے بھی ہونین جے مطلب تک توںڈے نال ہونین۔

اے سن 1992 یا 1993 نی گھ اے۔ ملازمت نے سلسلے وچ پشور چومینڈا تبادلہ سندھ حیدرآباد تھی گیا۔ نوکری تا نوکری ہونی تے وت سرکاری نوکری تا ہو رہی آکھی ہونی۔ دل منے یا منے پر جتھے تبادلہ تھی ونجے آخر

صاحب دے گھر نے آس پاس اے، چھ چشمے نا پانزی، اوہ جنر چلاندا آیا، وت اُس جنر وچ سوہنری روٹی ہوندی ائی یا جوار دی روٹی ہوندی ائی یا چوکھو دی روٹی ائی، نہ ہاضمہ خراب تھیون تے نہ صحت خراب تھیوے، اوہ وئی کلچر اے۔ وت اُس جنر دے نال نال اناں چٹیاں تے پانزی کھڑا آیا، تے اُس دے نال وت کھاڑے ہوندے ائے، پہلوانی دی، پشور والے تے شیدا پہلوان، داؤو پہلوان، رستم پہلوان تے ہک ایگو پہلوان دا اکھاڑا آیا جھجے دے نال تے نال ہک مسیت بی ہوندی ائی تے صحت مند قسم دیاں سرگرمیاں آئیاں، تا پہلوانی ساڈی ثقافت دا حصہ ائی اوہ جنر ساڈی ثقافت دا حصہ آیا۔ ہک ثقافتی نمائندہ پشور چلا گیا، اوہ سادا مراد جیا آیا اس آکھیا پشور اچ روٹی روزی دا معاملہ وے تا انج تے کر کہ حفظ ماقدم دے طور تے ہک جوار دی روٹی نال رکھیں تے اتھے چلا گیا قصہ خوانی۔

قصہ خوانی دے وچ کارعب لہر ہوندی اے
ٹھنڈی ٹھار اس بزار دی دوپہر ہوندی اے

تے اُتھے نال ہی نیتی تے مسیتی بی بیٹھا آیا، اُناں فالودے تے قلفیاں بی رکھیاں ہونیاں آئیاں، اوہ آدمی آکے ہنر ادھر تک ادھر تک نال ہی سیٹھی صیب دی مسیت ائی، تا اُس نوں چادری پکڑ کے ظہر دا ٹیم آیا آذان پئی ہوندی ائی اتھے آکھیا، اُس دے جیہڑے گارڈز یا اُس دے جیہڑے نوکر اُناں نے اُس سادے آدمی نوں دکان اچ بٹھا دتا۔ اس نے دیکھا کہ کھانڑے پیئڑے دی دکان اے تے جوار دی روٹی بی اے تا پہلے روٹی کھالیاں تے بعد اچ نماز پڑھ لیاں، اوہ سیٹھی صیب دی گرفت سی جان چھڑا کے اُناں دے نال ٹرپیا، اُناں کنیا چلو فالودہ کھانے آں، فالودے دا پیالہ اُساں بھر کے دتا، اُنے ہک کاٹھ لٹی تا اُزی طبیعت خوش ہوگئی، اندر بل چل مچ گئی اُس نے کنیا لگے ہتھ اُس نے جوار دی روٹی گھن کے اُس اچ کٹڑ لگے تے جدو کٹڑ لگے، اُس اچ جیہڑا شیرا آیا اوہ رل مل کے اوہ محلول تے گوداوا بنڑ گیا، ہنر گوداوا جو بنڑ گیا تے ادھر ادھر تک اس تے دکاندار نوں آواز دتیں کہ ”خبرہ واؤرہ، اس اچ تھوڑا سا شور باواچوہ“ اُس نے ویکھا اُس دی تا شکل ای بدل گئی ائی کہ منے تا انوں دتا کجھ آیا تے بنڑ گیا کجھ اے، اُس نالے والے دکاندار نوں

ونجواں پئے وینا۔ میں بھی کوشش کیتی جے حیدر آباد توره ونجاں پر آخر ونجواں
پئے گیا۔

اوتھے اوناں دھیٹیا وچ حالات بڑے خراب ہیے۔ ہر پاسے
ریختر تے ایف سی آلے پھرنے رانے ہیے۔ ہر ویلے دے وچ ڈر لگارا ناں
ہیا۔ میں جے حیدر آباد پہنچاں تاہالہ ناکہ تور کشتے وچ بیٹھاں تے اُساں آکھا
جے ٹھنڈی سڑک پرانی اسٹیٹ بینک بلڈنگ ونجواں ویے۔

اوتھے جے پہنچاں تا امین صاحب جیڑے جے نوشہرے نے رہنٹریں
والے ہیے اوناں نال ملاں واں۔ چاہ شاہ پی کے اوناں کجھ سنگیاں نال میں رلا
دیتا جے اے بھی نواں آیا ویے تے اسماں بھی اپنڑیں نال کوارٹر وچ رکھ
گھنوں۔

اوناں سنگیاں وچ زیادہ تر پنجابی ہیے۔ بڑے محبت تے پیار
کرنڑیں والے ہیے۔ کچھ دنوں وچ اسی سارے آپے وچ اتجے گل مل گیاں
جیوں جے صدیاں ناں تعلق ہو ویے۔

سارے سنگی بوں چنگے ہیے پر ملک نذر نال مینڈے باواں اچھے تعلق
بنڑ گئے۔ ملک صاحب بڑا چنگا تے یار باش آدمی ہیا۔ ڈیوٹی تو بعد یا اسی کسی
دوسرے اس نے سنگی کولو لگے وینیں ہیاں۔ یا کوئی آڈے کول آرا ناں ہیا۔ بس
بلہ گلہ تے گپ شپ لگی رانی پئی۔

جدو بھی ملک صاب ناکوئی مہمان آنا ہیا۔ اوفٹ جیو وچو پنچ سونا
نوٹ کڈھیناں ہیا۔ اس ویلے پنچ سونا نوٹ ایجا ہیا جیجاں کل پنچ ہزارے
ناں۔ ایجا سوکھا ہر کسی کو کھلائیں ہونا ہیا۔ دودھ آٹھ روپے کلو ہیا۔ تے تسکٹ
ناں وڈا ڈبہ دس روپے تے مل وینا ہیا۔ پیسے دے کے او مانھ آکھنا ہیا یا رہ شاہ
جی ہک تکلیف کریاں۔ اے بازار تسکٹ تے دودھ تا گھن آنڑیں آں۔

میں بھی بڑا خوش تھی وینا ہیاں جے ملک صاب بڑا مہمان نوازا
تے نالے اپنڑیں مہماناں تے خود چرچہ بھی کرینا۔

پورے بازارے وچو پھر کے مانھ کوئی پنچ سونا نوٹ بھن کے نیا دینا۔ مجبور مانھ
اپنڑیں جیو وچو چرچہ کرنڑاں پونا ہیا۔

ہیک دھیٹا لے چودھری مصطفیٰ مانھ آکھنڑ لگا۔ شاہ جی ہک گلہ
دساں۔

میں آکھا دسو جی۔

آکھنڑ لگے۔ ملک نذر تا تو ٹڈیاں بیوقوف بیڑیاں پیا۔
میں آکھا اوکس طرح۔ آکھنڑ لگا۔ جدو بھی اس دامہمان اندا اے۔
اوتنی پنچ سودا نوٹ دینا ویے تے سودے واسطے بازار گھل دیندا۔ حالانکہ اس
کو کھلے پیسے موجود ہونین۔

میں اُساں تا کجھ نہیں آکھا پر اس نی گلہ مینڈے ذہنے وچ پئی۔
کجھ دھیٹا یو بعد ملک صاحب ناوت مہمان آگیا۔ اُس مانھ فرنیچ سونا نوٹ
دے کے بازار موتا۔

میں دے وچ آکھا ج تا ملک صاب نے نوٹ نی خیر نہیں۔ میں
جے بازار گیاں تا پیسے کینڈے کولو بھی کھلے نہیں ہیے۔ پر میں تا دے وچ پکا
ارادہ کیتا ویا ہیا جے آج تا اے نوٹ بھن کے راساں۔

میں چار پنچ کلو آم گھدے۔ اس ویلے بیس روپے کلو اچھے ام ملنے
ہیے۔ اس طرح کجھ سیب تے کیلے دودھ تے تسکٹ گھن کے تے آریاں۔

سامان ویکھ کے ملک صاحب بڑا خوش تھی گیا جے آج تا شاہ جی
باواں خرچہ کر آیا۔ ساری سنگیاں رل کے ام کھا دے۔ تے کچھ دودھ نی کچی
بنڑاں کے پیتی۔ اس دوران مصطفیٰ وت وت مینڈے دیں ویکھ کے تے پلا
پلا ہسناں ہیا۔

جدو مہمان چلے گئیں تا ملک صاب مانھ آکھا جے شاہ جی بقایا تا پھڑا
دیو۔

میں چپے وچو پیسے کڈھ کے پہلو آپے گتین پورے دوسو تے آسی
روپیہ ہیا۔ اُو ملک صاب آں دے دتین۔ ملک صاحب جے پیسے گھدین تا
اُوناں وت وت گنڑ کے مانھ آکھنڑ لگا۔ شاہ جی کوئی زیادہ خرچہ نہیں کر آئیو۔

میں آکھا۔ ملک صاحب اے نوٹ بڑے عرصے ناں تڈے چپے وچ پیا پھرنا
ہیا تے کوئی بھی اسماں بھنے ناں نیا۔ آج میں پکا ارادہ کیتا ہیا جے اس کولو تو ٹڈی
جان چھوڑیسا۔ ایویں چپے وچ رہ رہ کے پاٹ ونجیا۔

ملک صاب نے رنگے دیں میں تکا تا تھوڑا اڈرا اڈرا ویا ہیا۔
جدو نمازاں دیں ونجوٹ لگیاں تا چودھری مصطفیٰ مانھ رائے تے آکھنڑ لگا۔ شاہ
جی تو تا وچو بڑا گھنا ویں۔ میں تا سمجھا ہیاں جے تڈہ مینڈی گلھاں تے کوئی
توجہ نہیں دیتی۔ پر اس غریبے نے نوٹے نال بوں برا کیتا وی۔

میں ہس کے اوساں اکھا۔ چودھری صاب اتجے نال امجی کرنڑی

پونی۔ اس دھیڑے کو بعد جدو بھی ملک صاب نامہمان آنا ہیایا تا آپے بازار
وینے پیے۔ تے اگرمانھ مونجون آں تا کھلے پیے دینے پیے۔

میں سینڈیاں دوسو روپے چا دینا ایں“
تے وت جس ویلے انچارج سوسو روپے نیں دونوٹ کڈھیں، اسلم دورو ویکھ
چھڑس جے ہک نوٹ اتے اس نے آپڑے ہتھاں نال لکھاویا ہیا۔
”اے نوٹ مینڈا اے“

کھٹونڑاں

افسانہ: سید معصوم شاہ ثاقب

ارماناں فی پنڈ

افسانہ: سید معصوم شاہ ثاقب

پیلی تارنخ واسطے اے دودھیڑے رانے ہئے عمران روز آپڑے پیو
اگے کھڈونڑیاں نی ضد کرنا ہیا۔ خو جدو اسلم آپڑے پتیاں آکھنا
ہیا ”پتر۔ اے پیلی تارنخ نوں دوراے“ تا او چیک مار کے آکھنا
ہیا ”ابو۔ اے پیلی کیوں نہیں۔“

اوپیلویں جماعت وچ پڑھنا ہیا، خو گھر نے حالت دی وجہ تو او
آپڑی عمراں توں وڈیاں گلاں کرنا ہیا۔ اسلم ہک کلرک ہیا۔ ہک پرائیویٹ
ادارے وچ ہزار روپے ناں نوکر ہیا۔ اخیر پیلی تارنخ آگئی، کیشیر کولوں رقم
وصول کرٹیں توں بعد اس سارے نوٹ آپڑے میز تے چھادتے۔ پتہ نہیں
اس نے دل وچ کے گل آئی اے جے اس پن چکا تے تے جلتی نال سوروپے
نے ہک نوٹ اتے ”اے نوٹ مینڈا اے“ لکھ دتیں۔ اُساں بٹنی لگا جیجی اے
نوٹ اس کول ہمیشہ راسی، او آپڑی اس حرکت تے آپے ہس پیا، چھٹی تو بعد او
دفتر وچونکل کے سدا بس سٹاپ تے گیا۔ بس سٹاپ مزدوراں نال
بھراویا ہیا۔ اوہوں مشکلاں نال بس وچ چڑاتے کج دیر بعد وکنڈ کڑاں کولو
نکٹ نے پیسے منگیس تا اسان بٹنی لگا جے لکھ اس بس تے نہیں بلکہ بس پئی اس
تے ٹرٹی ہووے۔ اس نی جیب کچی گئی ہئی۔ عمران رورو کے سارا محلہ سرتے
چک ویا ہیا۔ ہن کے تھی سکناں ہیا۔ دوئے دھیڑے او دفتر دیر نال
پہنچا اے۔ انچارج اس کولو دیر نال آنے نی وجہ پچھیس، تا سارا واقعہ سننے تو بعد
افسوس ناں اظہار کیتس۔

اسلم آکھے ”جناب! مینڈیاں کچھ رقم ایڈوانس چا دینو تے آنے
والی تنخواہ چوٹ۔۔۔“ انچارج اس نی پوری گل سریں تو پیلو ہی آکھے ”تنخواہ
تے میں ساری وینڈ دتی ہس“ خو مزدوراں یونین ناں فنڈ جمع کراہیے، اس وچو

امید اے جے گھرے وچ خیریت ہوسی۔ اتھے بی خیریت
اے۔ ایتے ہک گل ہائیں وچ آئی اے جے تینڈیاں لکھ دیاں۔ متے
ہائیں وچونکل نہ وئیں۔ اس گل ناں تعلق گھر ناں نہیں۔ بلکہ اس معاشرے
تے دنیا نال اے۔ اے ہک ایجنے بندے نی گھاڑی اے جساں اے پتہ نہیں
جے اس نی گل پئی لکھنی اے۔ اے سو فیصد سچی گل اے۔ خوفسوس جے میں
ادیب ناں۔ جے اس گلاں کو ذرا ودھا کے لکھ سکاں۔ ہن سن جے قصہ کے
وے تے میں کے چائیں۔ پچھلے دھیڑیاں میں لیاقت ہسپتال کو ہاٹ نیں بارو
واروپا لکھنا ہیاں۔ تینڈیاں پتہ اے جے ہسپتال نے بارہک فٹ پاتھ بی
اے۔ فٹ پاتھ اتے بوٹے نال ہک رن چٹے بھر جیج وچ اتھی وئی ہئی۔ اس
نیں سامڑیں ہک چار سال ناں ٹڈھا ایٹھاویا ہیا۔ رناں ناں موں ہسپتال
پاسے ہیا۔ کیوں جے لوگ فٹ پاتھ تے پئے ٹرنے ہئے تے بچے ناں منہ
آپڑی منو پاسے یعنی سرکاں پاسے ہیا۔ مینڈی سیکل عین اسی جاگھاں تے
خراب تھی گئی تے میں سیکاں توں ہر کے بریک ٹھیک کرٹیں لگ پیا۔ میں اس
رناں ناں موں تے اس نیں تاثرات تاناں پیا ویکھ سکناں ہیا کیوں جے اس نی
کنڈ مینڈے پاسے ہئی۔ رناناں اگے پراڑاں جیارو مال وچھاویا ہیا۔ جس اتے
کج روپے پئے وئے ہئے۔ دنیا کولوں بے خبر او ماں آپڑے چار سالاں نیں
پترے نال پئی گلاں کرنی ہئی (میں اس نے او الفاظ پیا لکھنا ایں جیہڑے او
آپڑے پترے کو پئی آکھنی پئی ہئی) ”توں، بھوں وڈا افسر بنڑسیں۔ تینڈے
کول چٹی موٹر ہوسی۔ تینڈا اس ہسپتال تو بی وڈا گھر ہوسی۔ لوک تینڈیاں سلام
کرسن۔ تو نماز بی پڑھسیں۔ تینڈے نوکر بی ہوسن تے جدو لوک تینڈے
کولو پیسے منکسن تا توں اناں کو پیسے ضرور دیویں۔“ او جاتک چپ تھی کے

کے پئے ہسے ہئے۔ دور میں رشتہ دار چونکہ پیلو ناں آگئے ہئے اس واسطے سا لگرہ تو پیلو ای شادی بنڑی وئی ہئی۔ بڈھے بڈھے لوک گھائے تے کرسیاں پا کے گپاں پیاں پئے لانے ہئے۔ چک والیاں ساڑھیاں پا کے کڑیاں پیاں اور در پھنڑیاں ہنیاں۔ جد کے باقی کڑیاں کاریڈ وروچ لگیاں ویاں تصویراں نال پیاں دل بچھا کر نیاں ہنیاں۔ نوکرانیاں پیاں فرش دھونیاں ہیاں تے مزماناں ناں خیال پیاں رکھنی ہیاں۔

سا لگرہ ناوخت شاماں نوں بعد رکھا گیا ہیا۔ سارے پئے ویکھنے ہئے جے اس موقع تے ہک وڈی رقم خرچ کیتی گئی ہئی، تے کیوں نہ کیتی وینی، شا کر آپے امریکہ وچ انجنیر ہیا۔ بنگلے تے کار ہر شینی ہئی، سا لگرہ دھوم دھام نال شروع تھی گئی ہئی۔ ہال مزماناں نال پورا بھرا ویا ہیا۔ سیٹھ باقر بھوں خوش ہیا۔ اچانک بجلی چلی گئی تے ہک دم کسی رناں نی چیکاں نی آواز آئی۔

”مینڈیاں چھوڑ دے“ لیکن اس نوں پیلو جے او دوئی چیک مارنی، ہتی آگئی ہئی۔ ہر پاسے چانڑاں تھی گیا ہیا، سیٹھ باقر غصے نال پچھا اے چیک کجی ہئی۔ ہک مزمان رن آکھے۔ ”کسی مینڈے نال ندمیزی نی کوشش کیتی ہئی“ اس تو پیلو جے سیٹھ باقر کج آکھناں، چٹے چانڑیاں وچ ساریاں ویکھا جے سبھی باقر نے چولے نیں بٹن ترٹے پئے ہئے تے اس نی ٹائی اس رناں نے ہتھے وچ ہئی۔

زاروئاں گھٹ

افسانہ: سید معصوم شاہ ثاقب

”بھیرویں اے تا پیا تا پے وچ تنپا اے۔ کوئی داروتا وے وس کنناں“ شارے نیں ہک رناں انور نیں حالت ویکھ کے اس نی منو ہاجراں کو آکھے۔ ”مینڈے کول دوائی واسطے کج ہوناں تا وت میں پینچی آٹھی رانی“ ہاجراں دُکھے دل نال آکھا۔

او ہک غریب جیا گھر ہیا۔ گھر وچ سارے تریے بندے ہئے، ہاجراں تے اس نے دوئڈھے۔ جس وچودا سالان ناں جاتک انور پیا تا پے

منونیاں گلاں پیاس ناں ہیا۔ مینڈے کولو سیکل نی بریک پئی ٹھیک نہیں تھینی ہئی، کیوں جے مینڈے ہتھاں وچ کمزوری آگئی ہئی تے اکھیاں وچ اجھواں ناں انبار لگ گیا ہیا۔ مینڈے دل کیتا اے جے سرکاں نے وچکارے وچ کھل کے چیک چیک کے آکھاں۔

مذہب تے سماج نیں ٹھیکے دارو۔ دھن دولت تے کرسی نے پجار پو، اور آوتے اس عورت نے ارماناں نی انتہا کو ویکھو تے سوچو جے جیہڑا جاتک فٹ پاتھ تے اجھ جے آپڑی بھیک منگڑیاں والی منونیاں ارماناں نے مٹھے بول پیا سُنوئے اوکدو تے مینڈی تے آپڑے منونیاں آرزواں پوریاں کرکسی۔

برخوردار معصوم شاہ سو فیصد سچ لکھ دتا اے، کدی موقع ملے تا انان انکاریاں کو پھیلا کے آپڑی قابلیت تے ادب نی زبان دے ویں۔ میں سمجھ ساں جے میں ایسے بی لیاقت ہسپتال نیں فٹ پاتھ نے کول سیکل نیں بریک ٹھیک کرڑیاں نیں دوران میں اے سارا کج پیاس نہیں۔

چٹا ہنیرا

افسانہ: سید معصوم شاہ ثاقب

شادی نی پیلوں سا لگرہ دوواڑیاں دھوم دھام نال منانے ناں فیصلہ کیتا، سارے رشتہ داراں کو کوک کے بھوں چچی پارٹی دیڑیاں ناں پروگرام پئے بنڑانیں ہئے۔ چاچیاں کو جے خبر تھئیے تا انان بی بھوں خوشی ناں اظہار کیتا۔ وت سارے اس خوشی نی تیاریاں وچ لگ پئے، چن نی تیرھویں تے شا کر تے ہمانی شادی نی سا لگرہ پئی آنی ہئی لیکن ساریاں نیں فیصلے نے مطابق اے تقریب چن نی چودھویں تے منانے ناں فیصلہ کیتا گیا۔ دوئے شاریاں وچ رانڑیاں والے رشتہ داراں کو بی دعوت نامے منج دتے گئے ہئے۔ سا لگرہ تو دودھیڑے پیلو شامیانے چامنگائے ہئے نیں ”بھوں ساریاں جھنڈیاں گھرے اتے چھاں کیتی وئی ہئی، بتیاں کدی بلنی ہیاں تے کدی مسمیاں ہیاں۔ بھوں سارے جاتک پئے کھئیڈ نے ہئے، کوئی انان کو ویکھ

گلیاں وچ تے انہاں کچے گھراں وچ پکے ارادیاں والے لوک رانے
ہئے۔ اولوک کچیاں گلاں نہیں کرنے ہئے۔ دیگر ی نہیں بانگ جے تھی گئی
تائیں گھرے وچ نکلاواں تے مسیتی پاسے ٹر پیاواں، مسیتی میں رائے تے
ہک وڈا سا راڈ ہیر آنا ہیا، اس ڈھیر اُتے ہک کتی مونیں وچ ماسے ناں ٹکڑا پنا ویا
ہیا، مینڈیاں حیرانگی تھینے جے اے کتی ماسے ناں ٹکڑا کیوں نہیں کھانی، میں
کدھاں نال ڈھیسڑاں لاکے ہک پاسے کھل گیا واں تے دیکھڑیں لگاواں
جے ہنڑاے کتی اس ماسے میں ٹکڑے نال کے کرنی اے، تھوڑی دیر بعد اس کتی
ماسے ناں ٹکڑا ہک پاسے رکھ کے پنجیاں نال زمی کھڑیں شروع کردتی تے
تھوڑی دیر وچ ہک ڈوغالا بڑا ہکے او ماسے ناں ٹکڑا اس وچ رکھ دتیں تے اس
تے پیراں نال مٹی پاکے چلی گئی اے، میں بوں سخت حیران کھلتا ریاں، جے
اس کتی کے کیتا اے، ہک دم او کتی آپڑے چار کتو ٹکڑیاں نال ڈھیرے تے آگئی
تے پنجیاں نال او جاگھ کھڑیں شروع کردتیں۔ جس میں تلے اس ماسے ناں
ٹکڑا دبایا ویا ہیا۔ تھوڑی دیر وچ او ماسے ناں ٹکڑا سا میں آگیا تے اس کتی
اُساں مونیں نال کڈھ کے آپڑے کتو ٹکڑیاں اگے رکھ دتیں۔ انہاں ماس
کھانا شروع کردتا تے او کتی یعنی انہاں پچیاں نی ماں ہک پاسے اجھ کے
پرسکون انہاں نوں ماس کھانیاں دیکھنی رئی۔

مینڈیاں اکھیاں وچ اجھواں آگیاں ہیاں جے جانور تھینڑے
نیں باوجود ہک منوکو آپڑے پچیاں نی خوراک ناں تے آرام ناں کتنا خیال
اے جدکہ اڈے مایو نے دل وچ بی اڈے واسطے کتنی محبت تے پیار ہوسی تے
میں سوچنا را گیا واں جے اللہ آپڑی مخلوق نال کیتان پیار کرنا ہوسی۔
میں جلتی نال مسیتی دتیں بھج کے گیاں اے، پیلو یں رکعت کھلتی
وئی ہئی۔ میں بی اللہ اکبر کر کے نیت چاہنی تے اللہ میں حضور سجدہ ریز تھی
گیا ہیاں۔

وچ تہتا ہیا جدکہ ساجد جیہڑ جے سولہ سالاں ناں ہیا، آوارہ ٹڈھیاں نال
گھرے وچو بارھیا۔ ہاجراں نے بی نصیب خراب ہئے، جیہڑا ملے تا شرابی تا
اسی نشے میں ہتھو مر گیا ہیا، پیوناں اثر پترے تے تھیا تے او بی پیلوسگریٹ
،وت چرس تے ہن ہیر وٹن بی مینا ہیا۔

کچ تا محلے والے ہاجراں میں حال تے رحم کھا کے زکوٰۃ خیرات
چا دینے ہئے تے نالے کچ او آپے بی لوکاں میں کپڑے دھو کے گزارہ کرنی
ہئی۔ اچانک انور اٹلی کیتی، ہاجراں بھج کے اس پاسے گئی۔ پترے نی حالت
پئی خراب تھینی ہئی انور بوں مایوسی نال خالی گھرتے چپ چاپ کدھاں کو
دیکھڑیں لگا۔ جینٹی او ناں کو پیا الوداع آکھنا ہووے۔ اووت وت پیا بارلے
بوے دتیں دیکھنا ہیا جے متے اس ناں وڈا بھر سا جہڑا وٹیں۔ پترے نہیں او ایجے
وڈے بھر کو کیوں دیکھڑاں چانا ہیا۔ ہاجراں کو یاد آیا جے ہک رناں اسناں
دوائی دتی ہئی جدو او آپے تا پے نال بیمار تھی ہئی، او جلتی نال اچی تھی تے پانی
ناں کٹورا گھن کے اوساری پڑی نی دوائی انور کو کھوال دتیں، او سمجھی جے میں
آپڑے پترے وچ نویں جان پادتی اے۔

دوے پاسے گھر تو بوں دور سا جہڑا پڑے وگڑے وئے یاراں نال
بیٹھا ویا ہیا۔ اس میں ہک سنگی اسناں آکھئے ”یار ساجد۔ ہیر وٹن ناں دیدارتا
کرا کنان“

ساجد جیسے وچو پڑی کڈھی تا حیران تھی گیا۔ آکھڑیں لگا ”او ہوا اے تا دوائی نی
پڑی اے، ہیر وٹن نی پڑی تا گھر وچ را گئی اے۔“

مثنوی ممنا

افسانہ: سید معصوم شاہ ثاقب

چاچے اخبار ہے وی؟

افسانہ: منور احمد ایڈوکیٹ

او پے آپڑے ذہن اچ ہک ترتیب پے بٹڑا نا حیا سوالاں نی ترتیب جواباں نی

بوں مدت پیلو نی گل اے جے اس ویلے میں داویں جماعت وچ
پڑھنا ہیاں۔ اے تربیلہ ڈیم کول نیڑے تربیلہ ناں میں ہک آبادی ہئی، اسی
نیں ناں تے ڈیم ناں ناں بھی مشہور تھی گیا ہیا۔ اڈا گھر بھی اس شارے میں
وچکارے وچ ہیا، تنگ تنگ کچی گلیاں تے کچے کچے گھر ہئے خواہناں کچی

ترتیب..... ”مٹے بھول دیاں“

ہوئے جے ڈاکٹر پوکو چھوڑ کے مینڈاںپ گھینے۔

ڈاکٹر نا کلینک پے ہنڑے تھینا ہیا اس سوچے جے ڈاکٹر پوچھ سی جے خندان
اچ ہور کوئی بھی لیونا ہیوے؟ تا میں جواب دیاں جے سارا اشار لیونا نا گھر
اے جس مہینڈے اچ لیونا نا جے تاجیر مین صیب اخناوے جے وسیشترانہ کرو
توسی نامر تھی گئے او۔ ہیک پاگل نہ جما گئے پاگل جما خراں کیڑا اوکھاوے!
ڈاکٹر پوچھ سی جے مریض نی عمر؟ تا میں اخ ساں جے اپڑی عمراں کولوز زیادہ
بو جھ ڈھو چھوڑ اس ہنڈے اور ٹیم لایا ویس

ہلہ مکھا ڈاکٹر پوچھے پہلا حملہ کدو تھیا ہیا۔ تیڈا کبھی پتہ چلے وے
جے اے ہونا تھی گیا اے؟

تاوت میں جواب دیاں اس دھیاڑے میں پیوئل دکان تے ایٹھا دیا ہیاں
اسکولو ہیک دھیاڑہ پہلے ملک نے صدر صیب کولو کسی دووے صدر صدارت
کھس چھوڑی ہی تے اسان چک چھوڑا ہیں

چیر مین صیب باؤں فکر مند ہیا اس اخبار منگا، پیو پے اپے پڑھنا ہیا اس نہیں
دیتا، چیر مین ہور دوکانداراں کو اخابے واری واری دینوں تے چاچے کولو اخبار
منگو۔ وت ہیک دکاندارل نیکی جی بد مزگی تھی گئی۔ چیر مین صیب کومرا گیا او
ہس ہس کے رتالال تھی گیا۔ اس وچ کار سکول نی چھٹی تھی گئی۔ چیر مین صیب
ساڈی دوکان کولو تھوڑا جیا ادھر کھیل تھیا تے بھنے وے پیسے تے روپے سکول
نے جاتکا اچ ونڈ لیس تے انان کو اوض جے اوس دوکان اچ جیڑا چاچا ب بیٹھا
ویا وے واری واری وینے ویسوں تے اسکولو اخبار منگو

پہلا دھیاڑہ تاگز رگیا دووے دھیاڑے جاتکاں کومزہ اگیا او بغیر پیسے گھدے
دکان نے سامنڑے کھل تھینے جیے تے اخبار منگئے جیے ہیک دھیاڑہ۔ دووہ
دھیاڑا تے تریا دھیاڑہ بس ہیک دھیاڑا ہیا تے پتہ نہیں پہلا جاتک ہیا کے دوا
بس ہیک جاتک ہیا جیجی کوئی بھیرہ ویا دروازہ بار نے پاسے کھولنا وے پڑونے
تھلے جسم تے ناتہ کوئی چولا ہیا تے نا کوئی ہور کپڑا ننگ ننگا سینہ جیجی ڈھال
ہوئے اس دوواڑے دروازے کھولے ویسے جیے اس نی اکھیاں اچ آتش فشاں
پنے خٹکنے جیے موغیے توپے جھگ اڈر نی ہی۔ اس چیک چیک کے انیے
”ہا ہیوے۔ آگھن چا اخبار اپڑی ماں دیسی بھی گھن وئیں اسان بھی پڑھنے نا
بوو شوق اے“

ڈاکٹر صیب پوچھ گئے جے ”ٹینڈا پیو کے کم کرنا ہیا“۔ تاوت میں
اخ ساں ”دھیاڑی راتی کم کرنا ہیا اس چانڑاں نہ دیکھاتے نہ انھیر اسیالے
نی پرواناس کیتی تے نا جھڑتے دول نی۔ گرمیاں اچ خٹک دینا ہیا خودی
ناس کیتی۔ سخت محنت کیتی اتی محنت کے وڈے پتر کو اتی پڑھائیں جے او
ڈاکٹر بنڑ گیا خوبرے اپے مریض بنڑ گیا۔

ڈاکٹر صیب پوچھ گئے جے کے شغل ہیا تاوت میں اخ ساں آخری عمر اچ
پڑھنے ناشوق تھی گیا ہیا شاعری، ناول تے کالم۔ نیلے ویلے اچ سکول کالج نا
شوق ہیا برے غربی مہلت نہ دیتی

وت اس سوچے اللہ خیر ڈاکٹر موسیٰ بھی کے نا؟

نیکی نیکی گل دیس امریکہ لور پونے۔ تے کدی لندن۔ تری اے دھیاڑے
پرچی ملنی اے تے ستویں دھیاڑے داری انی اے اتی دھیاڑاں اچ تا مریض
مروین تے مریض نے تیماردار مریض بنڑ دینین۔ وت بے یقینی ختم کرنڈے
واسطے سرکو چھنڈ نے لگا ”ڈاکٹر ہوسی کیوں نہ ہوسی مینڈے کولو پیسے گھید لیس
تے نمبر دیتاں“

اس نی ماں تتی چھاں بنڑ گئی ہیں چپ چپیتی وینجاتی وی نی اس نی اکھیاں ہیاں کہ
دووٹے اوبت ہیں جس اچ ہیک کمال ہیا سا گھیننا اس اپڑی ماں کولاسہ
دیتا ”ماں نہ روا اللہ خیر کرسی“ ماں جواب دیتا ”سبح ہا“

اس ادھر ادھر بھانڑے نی کیتی کوئی کاغذ کوئی پین لکھنڑاں اچھا اے مٹے بھول
وئیاں او غصے اچ اپنڈے نال بکے پو گئے ”وا کیوں بھول وئیاں میں کوئی
سودائی اں لیوناواں“

او وت سوچ اچ ڈب گیا بلہ جے ڈاکٹر پوچھے جے کسی نل دشمنی؟ تاں میں
جواب دیاں کوئی دشمنی نہیں، وت اسان یاد آ یا ج بازار ناچیر مین مینڈے پیو
نے پیچھے پو گیا ہیا لوگاں کو اخنا ہیا جے کنبوس اے پڑھنے جو گے اخبار نہیں دینا
میں اس نل وینخ ساں، ڈاکٹر پوچھا جے دوکانداراں نی مجلس ناچیر مین؟ اس
جواب دیتا دوکانداراں نی کوئی مجلس نہیں او اپڑی جانی کو جیجی چیر مین اخنا
وے۔ ڈاکٹر ہس پیا اے کبھی تھی گھنا، اے مجلس نہیں تے چیر مین ہیوے! اس
جواب دیتا اڈے شار نہ عجیب دستور اے جینڈی نہیں تے موت ہیوے۔
عوام نہیں تے لیڈر ہیوے، او ہیکدم چپ تھی گیا۔ اپڑی جانی کو اخاص جیجی نہ

خیری آیائیں

افسانہ: منور احمد ایڈوکیٹ

اومچلی کو مصالحو لاکے گھب وچ پے رتی کرنی هبی تے مینڈے پاسے وچ ویک
کے نیکانیکا هنسی هبی
”کیوں سرکار خیر هوئے مینڈی تاج چھٹی هبی تو کے ویکھاتے کے نہیں
ویکھا“

میں پائیں اچ سوچا جے میں پریشان ان تا اساں کیوں پریشان کراں، میں
جواب دیتا ”سارا دھیارہ تینڈا نہیں دیکھا“
هیا تے اللہ ناشکر جے تہنڈا ویکھ چھوڑے اومٹھا مٹھا خمار تھی گئی هیک ست
ناگن ہارتے اکہنے لگی ”هور کے وینا وے“
میں گل بولدئی۔ ہلہ اچ میں هیک جاتک کو ویتے اس عجیب کم کیتا بوں سارے
کتے هیے اوڈنڈا اسبھانڑا چانا هیا یا پتہ نہیں کے اخنا چانا هیا جے ورخطانی اچ۔
اس نے منہ کو لوجھرنی آواز نکل گئی اس اخاے تا بڑا خطرناک کم هیا۔ 21
توپاں نی سلامی دیڑی هبی تے اس کارڈاف پیش کر مارے“ اسی دونوں هس
پے تھوڑے ٹیم دینی میں پھل گیا جے سارا شار عزت نی نیندر سوتا ویا وے تے
هیک جزا بے عزتی نی موت مرویسی۔

اوہڈیاں سٹ کے اندر آئی تے میں منجی تے ایٹھا ویاں هیا، بلیاں نا ویز
شروع تھی گیا میں ایہاں انا ”دردنی هیک زبان ہونی اے“ اس جواب
دیتا ”درد نے کن بھی ہونین جیڑے مینڈے کل نہیں“ میں پوچھا ”ہلہ تے
اے کے روڑے ان“

”اے هیک پاسے هیک شکلی جزا اے تے دوی اس نے استر نی“
”کینجی جزا“

اواکھڑے والی هبی جینجی تہنڈا سنگی برے چپ تھی گئی“

میں پوچھے ”اے پتلی اواز کس نی اے“

اس جواب دیتا ”اے شھدی استری اے۔ اپڑی بے گناہی ثابت پے کرنی
اے۔ اے کہنی اے قسم خدانی مینڈی جینڈی اچ تک کوئی دو وابلاد کی نہیں
آیا“ تے ہس ہس کے دہری تھی گئی۔ اواوچی تھی گئی تے بار چلی گئی جتی جلدی
گئی هبی اتی جلدی واپس گئی

میں پوچھا جے ”بار بارش اے“

اس جواب دیتا ”بارش تے ساڈے نصیب وچ کتھے“

”تاوت اے شرک کے هیا“

گذرے زمانے نی سوڑی یاداں وچ وینجا تا ویا میں اس نے گھر
نے پاسے ٹورا ویا هیاں۔ مینڈا بادا اس نال مینڈی پہلی ملاقات تے گل کتھ
یونیورسٹی نے چمن وچ تھی هبی۔ اتنی دو پار وچ اڈہ اپڑے سامنڑے سپانہ
پک جوڑا نظر آیا او پک دووے کو لوو لیٹے ویے هیے۔ کالے سپ میں اساں
اکھا ”اے تا تینڈی گت ہارھن“ اس جواب دیتا ”مینڈی گت اتی خطرناک
اے“ میں اکھا ”نا اے ویٹے ویے سپ انی سوڑے ان“
میں جینجی گھر نے بوے وچ قدم رکھا تا کے دینخا واں جے اند گونزنی بلیاں جلسہ
بڑایاں ویا وے

میں پوچھا ”خیر هووے“ اوہس ہس کے رتی لال تھی گئی ”خیر اے مچھلی تلنڑے نا
خیال هیا“

میں پوچھا

”تاوت“

اس اکھا

”ناپکائی“

میں اکھا

”کیوں بلیاں کو لوڈر لگنا وے جے راتی ویز پاسن“

”ناھیک بلے کو لوڈر لگنا ہے“

اتر و جیل وچ میں اپڑے سنگی نال آخری ملاقات کیتی هبی جزاے میں اس نے
خیالاں وچ وینجا تا گیا آج نی رات اس نی زندگی نی آخری رات هبی سرگی نے
فوراً بعد اس نی گچی دار کو چوم گھت سی تے او تختے نازینت بنڑویسی۔

آخری گل اس اسمان نے پاسے تھہ نی انگلی ناں اشارہ کر کے کیتی هبی ”تو فکر نہ کر
تہنڈا اتھے کوئی تکلیف نہ تھی سی تو آسیں تابس سارا انتظام کیتا هوے“

مینڈے اکبھاں وچ اتھر واکے تا اس اکھا

”خبردار هیک اتھر وکھی نہ ڈھا وے“

مینڈر وواکل پسید نہیں

کوہاٹ اچ ہند کو دی ترقی تے خصوصی توجہ وے

تقریر

محمد ضیاء الدین

(شاعر، ادیب، محقق)

ٹرانسکرپشن: محمد عاقل

ادب کا کام نہ تھا سست گام اے سیما

روانج گرم روی میں کارواں سے چلا

پہر پورا استقبال کرنے یاں گندھارا ہند کو بورڈ دے جنرل سیکٹری محمد

ضیاء الدین صیب

بسم اللہ الرحمن الرحیم

شکریہ صدر صاحب میرے کوہاٹ شہر دے ہند کووان
پہراؤں، پہڑوں، ماؤں، بچیوں تو اڈی خدمت اچ سلام پیش
کرناواں۔ ازے نال میں خوشی دا اظہار بی کرناواں تے شکر دابی اظہار
کرناواں۔ کہ کوہاٹ دی تہرتی اتے ہند کو ثقافتی میلہ دا انعقاد 4 دسمبر نوں
پیا ہوندے۔ اس پروگرام نوں مرتب کرنے دے وچ بے شک گندھارا ہند کو
بورڈ دی تنظیم تے گندھارا ہند کو اکیڈمی دی معاونت شامل اے۔ لیکن میں
تو اڈی پوری توجہ دے نال چاہساں تسی تھوڑے جے جملے سُنو لو تو اڈے نال
لمی گفتگو نہ کرساں، اس خاطر کہ سانے اس پروگرام نوں میلہ دی شکل دتی
اے۔ گندھارا ہند کو بورڈ دی عمر اس ٹیم 23 سال ہو چکی اے۔ جوان ہو گیا 23
سال ہک بچہ جدو پیدا ہوندے۔ ماشاء اللہ 23 سال تکل جوان ہو جان دے
تے ازی سانوں خوشی اے کہ گندھارا ہند کو بورڈ دے جیڑا اے پودا ننے
پودے دی بنیاد شہر دی گلیاں اُچ رکھی اے اوہ ہونٹوں بچہ نی ریا جوان ہو
گیئے، تے جدو بچہ جوان ہو جاوے تے تو انوں پتہ وے کہ او آپڑی گلیاں
چوں نکل کے دوسرے شہراں اچ جانڈا شروع کر دیندے۔ تے اسی خاطر بچہ
اتنا جوان ہو چکے تے او کوئل دی پہاڑیاں نوں پار کر کے کوہاٹ شہر اچ تو اڈے
سمڑے موجود اے۔ لیکن اتھے منوں آپڑی ہک کمی دا احساس ضرور اے۔ کہ

”اے تاٹھڈا برف والا پانڑی میں بلی تے گھتاوے“
”انی ظلم“

”نیکا سوتا ویاوے ہنڑے جاگ گیا تا قومی ترانہ شروع کر ماری وت ساری
قوم کو تو سہال سیں“

اوساری دھیاڑے نی تھکی تروٹی مینڈے کھبے ہاتھ نے پاسے ڈھا پائی اس
نے اندر پے کوئی نیکا نیکا رونا ہیا ہیک درد نہ سمندر ہیا نیکا نیکا چیکنا ہیا وڈے
دھاڑے تے عبادت نے بعد اسی دونوں پے رونے ہیاں، دعا پے کرنے
ہیاں

اس اکسھا تو مینڈا راتی کیوں نہیں انا سارے لوگ جیل گئے ویے ان،
تینڈے سنگی کو منجی وچ انڈسن
اے کتھی گیاوے تے کیوں تھی گیا
میں انا بے ”شک تے وھم ختم کرنزے نے دو طریقے ان منجی تے تختہ“
میں وت پوچھا ”تینڈا ایداوے اوسیانہ جوڑا“ اس انا ”اے کہیڑا موقع اے ہینجی
گلاں کرنزے نا“۔

میں اکھا جے بوں رونزے واسطے بوں طاقت نی لوڑا اے تے ہینجی گلاں کولو
مینڈا طاقت ملنی اے

اس انا اوچپ چپتا جوڑا ہک دووے وچ ویجا تا ویا میں اپڑی چادراناں دے
گھتی ہی تے دعا منگی ہی۔ لوگ انہیں جے اے ویلا قبولیت نا ویلا ہونا
وے۔

وت اس مینڈے کولو پوچھا ”تو آج کے دعا منگی ہی“۔

میں جواب دیتا او دعا نہ ہی ہک ارمان ہیا، اے خدا یا مینڈے سنگی تے مینڈی
بھر جائی کووت ہک جینڈی دے، خوشیاں کولو بھر پور جینڈی شک تے وھم کولو
آزاد، خیر اے انسان ناروپ نہ ہوے۔

میں نے اناں بیچ، چھ نقشیاں دے نال میں نے انسان نوں مختلف شکلاں اچ پیدا کیتا۔ اے میری صلاحیت اے، اے میری قدرت اے، میں نے آپڑی قدرت بتاڑی اے، درخت نوں بی اس طرح پیدا کرنا واں جیڑا ازل سی قیامت تک درخت شاہ بلوت دا درخت جے اے اوہ اسی طرح پیدا ہوئی۔ ازی شکل تسی دیکھ سو بدل دی نیگی، لیکن انسان نوں اس خاطر مختلف شکلاں اچ پیدا کیتا اے، اوہ اللہ تعالیٰ نے خود بیان کر دتا کہ میں نے انسان نوں پیدا کیتے مختلف شکلاں دے وچ، مختلف زبانان دے نال، اس خاطر کہ تعارف ہو سکے۔ ساڈا تعارف اے میں آپڑے تعارف نوں کیوں چھپاواں، جدو رب العلمین نے ضیاء الدین نوں ہک ہندکووان خاندان اُچ پیدا کیتا، اُنوں اللہ تعالیٰ نے کسی پختون دے کہار نی پیدا کیتا، اے ضیاء الدین دا اختیار نی ایا کہ اس کولوں پوچھا جاندا کہ میں تنوں صوبہ سرحد دے وچ پیدا کرنے والا واں تو بتا کہ میں تنوں کسی پختون دے کہار پیدا کرا کہ کسی ہندکووان دے کہار پیدا کراں، تے رب العلمین دا فیصلہ ایا جس تے منوں فخر اے۔ کہ رب العلمین نے منوں ہک ہندکووان دے کہار پیدا کیتے، تے ہک ہندکو دی شناخت نال پیدا کیتے۔ تے میرے تے فرض بنڑا کہ میں ہندکو دی شناخت نوں پہل جاواں تے پہلا داواں یا نہی اللہ تعالیٰ دے اس حکم اُتے عمل کردائے کہ اللہ تعالیٰ نے جتھے پیدا کیتے تے منوں اس تے فخر کرنا چاہیدے۔ میں کسی زبان دے نال نفرت نی کرنا واں۔ میں صوبہ سرحد نوں چھوڑ کہ پورے پاکستان دی کسی زبان دے نال نفرت نی کرنا واں۔ میں آپڑی ماں بولی نال پیار اس وسے کرنا واں، رب نے آپڑے امر دے نال اے فیصلہ کیتے کہ ہندکووان دے کہار پیدا ہو۔ اسی طرح سی میں دوسری طرف آنا واں رسول پاک دی نعت پیش کیتی گئی ائی۔ دیکھو زبان ہک حوالہ اے حضور پاک بی بی آمنہ دے کہار پیدا ہوئے اے اُناں دی مادری زبان عربی ائی۔ اُناں دی ماں دی زبان اُناں دے پیو دی زبان بی عربی ائی۔ اناں دی ہک میں تو انوں بتانا واں۔ نکتہ جیڑا نہ کسی نے ازاں کر کیتے کہ آمنہ اناں دی والدہ صاحبہ نے آپڑے بچے دی زبان نوں بہتر کرنے دی خاطر مکہ دے رواج ایا کہ او مکہ سی شہری گیراواں پیج دے اے بچے نوں دائی حلیمہ دے حوالہ کیتا گیا تا کہ میرے بچہ دی صحت دے اتے تے اوزی زبان دے اتے خراب نہ ہووے تا کہ او پیور رے وے۔ ازی دی اہمیت اے زبان دی تے اللہ دابی فرمان اے تے رسول دابی فرمان اے اسی

کوہاٹ میلہ نوں مرتب کرنے اچ ضیاء الدین پشور شہر داباسی اس نوں کامیاب نی کر سکدا ایا کیوں کہ ضرورت ہک ایسے فردی ائی، ایسے افرادی ائی جیڑے کوہاٹی ہندکووان ہوؤن منوں ہندکوور کشاپ اچ اسی اسہی تہرتی دے سپوت جیڑے سید بی اے جیڑے وڈے خان وادے نال بی تعلق رکھدے۔ میں اس وخت نی جانواں ایاں مگر میں اللہ دا شکر گزار آں کہ اللہ نے منوں اے توفیق دتی کہ میں نے ڈاکٹر متی اللہ شاہ دا انتخاب کیتے کہ اس ہندکو ثقافتی میلہ پیج، دے چیف آرگنائزر راہہ ہوون تے میں اے سچ ناں واں کہ تھوڑے جے وخت اچ اناں نے اس پروگرام نوں مرتب کرنے اچ بڑا پھر پور کم کیتے۔ تسی دیکھ سوانشاء اللہ کہ اے ابتداء اے، اے تے پہلا سیشن اے۔ جیڑا گفتگو تے مشتمل اے۔ انشاء اللہ اگے تو اڈے سمزے جیڑے سیگمنٹ آسن، ہندکو موسیقی ہوسی، ہندکو ڈرامہ ہوسی، ہندکو کونز ہوسی، ہندکو انٹرٹینمنٹ ہوسی، ہندکو دے فنکار ہوؤن، ہندکو دے آرٹسٹ ہوؤن۔ ہندکو دے فنکار دے علاوہ تو اڈے سامنڑے ایسے لوک بی ہوؤن جیڑا فن جانو دین ہنر جانو دین تو اڈے سامنڑے اوہ بی آپڑا مظاہرہ کرسن۔ تو اڈے سمزے شاعر بی آسن نال نال موسیقی بی ہوسی اسٹیج تے تو اڈے سامنڑے جیڑے لوک بیٹھے اے اُن اے خصوصی داوت تے مختلف شہراں سی تشریف لیاے اُن اے ہندکووان اُن۔ کوہاٹ دے علاوہ یعنی ہزارہ دی سرزمین، ٹیکسیلا دی سرزمین اسی طریقہ تے پشور دی سرزمین اے سارے ہندکووان اُن، جیڑے تو اڈے سامنڑے اسٹیج تے موجود اُن۔ مختصر مختصر تو اڈے اگے ہک ہک منٹ تو اڈے سامنڑے رکھن تو اڈے اگے جدو پروگرام دا آغاز ہو یا ایا۔ پروگرام دے آغاز اُچ اللہ تعالیٰ دے کلام پاک نال سانے آغاز کیتا ایا اس میلہ دا۔ اس تو بعد رسول پاک دی نعت نال آغاز کیت۔ امیں دونوں حوالہ اس نال دینا واں کہ ساڈی ہندکو زبان دی تحریک تے کچھے اللہ تعالیٰ دی فرمان موجوداے اللہ تعالیٰ کہندین قرآن دے وچ کہ میں نے اے انسانوں کہ میں نے تو انوں ہک آدم تے حواسی پیدا کیتے، تو اڈا ہک پیو ایا تو اڈی ہک ماں ائی، پیو دانان جدے امجد دانان آدم تے اس دی بیگم دانان حوا آدم نوں بی ہک نک، حوانوں بی ہک نک، دو اکھیاں، ہک مویں تے دو کن دتے اُن تو اڈے کول بی موجود اُن تے اللہ رب العلمین کہندین میرے کول اختیار ایا کہ میں اناں سارے انساناں دیاں شکلاں ہک جی کر دیواں۔ بلکل ہک شکل میرے کول اختیار ایا لیکن

دی حیثیت نال اے اعلان کرناواں کہ انشاء اللہ مستقبل اُچ بی اسی کوہاٹ اچ اس طرح دے ملے، اس طرح دی کانفرنساں، اس طرح دے پروگرام اسی مرتب کردے رہیاں، تو اڈے سی گزارش اے کہ کوہاٹ دے ہندکووان جیڑین او اس تحریک نوں اس کم نوں آپڑا پروموٹ کرن، تاکہ اے چیز اگے ودھے، دیکھو میں اس خاطر گہل کرناواں، پنجاب اُچ علاقائی زبان اتنی اہمیت نی رکھدی، پنجاب سب سی وڈا صوبہ وے ساڈی آبادی دا، پنجاب دی سٹھ فیصد آبادی، پچپن سی سٹھ فیصد آبادی پاکستان دی آبادی دی وے۔ لیکن پنجاب دے وچکار مقامی زبان دا حوالہ اتنا سنگین حوالہ نینگا، ساڈے صوبہ وچ زبان دا حوالہ بڑا سنگین حوالہ اے۔ اتھے سب سی زیادہ پوچھا جاندوے کہ تیری زبان کہ وے؟ کسی سی تسی عقیدے سی پوچھو، مذہب دا پوچھو، اتھے پوچھدے نے ”استاجہ کم یودے“، ”تیری کے زبان اے“، ”آپ کی کون سی زبان ہے“، اس ماحول اُچ اس دی بڑی اہمیت اے زبان دی تو سی سارے میرے نال اتفاق کرسو، ازی اس طرح دی مثال اے کہ جس طرح سکھ نی ہوندا سکھ تو اڈی جیب اُچ سکھ ہوے سکھ پیا ہوے جس طرح دس داسکھ جس سی تو سی روٹی خرید دے او، اسی طرح سی ہک سماجی سکھ، سوشل کوائن، اگر تو اڈی جیب اُچ دو، چار سکھ مقامی حوالے نال پئے ہوون تے بتاون کہ تیرا کیڑا سکھ وے، تسی کہہ سو کہ اُردو تے او کہہ سن اُردو تے قومی سکھ وے تسی علاقائی سکھ بتاؤ، اتھے علاقائی سکھ دی بڑی اہمیت اے تو اڈی جیب تو اگر ہندکووان سکھ نہ لکے دوسرا بندہ تو اڈے تے اعتراض کرسی، تسی کہہ سو اُردو زبان ساڈی قومی زبان اے اس دی بڑی اہمیت اے، اس اُچ ادب اے علامہ اقبال دی شاعری، غالب دی شاعری اے، ساڈی قومی زبان، ساڈا قومی ترانہ، ساڈی قومی زبان اے مگر ساڈی علاقائی زبان تے نینگلی نا، ساڈی مادری زبان تے نینگلی نا، مادری زبان دا درجہ قومی زبان نی حاصل کرسکدی اے۔ قومی زبان دا درجہ مادری زبان حاصل نی کرسکدی۔ میں آپڑی گفتگو نوں لو بیٹ ناواں، مختصر کرناواں۔ تو اڈا میں نے کافی ٹیم لے لیتا، اس سی بعد موسیقی دا پروگرام ہوئی، ہندکوڈرامہ ہوئی۔ میں گزارش کرساں کہ گندھارا ہندکو بورڈ ہندکو دے اسٹیشن نوں پروموٹ کرنے اے ہک آئیڈیا ساڈے کول اے تے کوہاٹ دے لکھاریاں سی میں مخاطب واں کہ گندھارا ہندکو بورڈ ہندکو رسالہ جو کہ گندھارا ہندکو ادب تے مشتمل ہووے، ثقافت تے مشتمل ہووے، اتسی تیار کرو، تیار کر کے کمپوز

خاطر اسی ہندکو زبان اگر ثقافت، معاشرت، تعزیب، تمدن ہوئی تے ترقی دیندا چاہنے یاں کسی نفرت دی بنیاد تے نہیں بلکہ اس خاطر کہ اے ضروری اے کہ کیتھے تسی ہندکو نوں پراموٹ کرسوں۔ دوسرے لوک بی پشتون پھیرا بی ہندکو نوں پراموٹ کرسوں دراصل او پشتون نوں بی پراموٹ کرسوں۔ میں اے جملے پھر دہرانان واں جیڑے پختون اے چاہسن کہ ہندکو پراموٹ ہووے اوہ دراصل پشتون نوں پراموٹ کرسوں۔ کیوں تو اڈے ذہن اچ اے سوال پیدا ہوئی کہ اے کہ پیا کہندوے گہل اے وے کہ کسی بی چیز دے وچ بندے دی ترقی اس وخت آسکدی اے جدو مقابلہ ہووے، جدو مقابلہ ختم کردو تے ترقی رک جائی اے، فراتھے دوسری شروع ہو جائی اے ہک بندے نے اے سوال چچھے عالمی کانفرس دے اُتے کہ پہلی ہندکو کانفرس اُتے کہ پشتو وے کہ کم کرسی۔ لائیو پروگرام ایائی وی دا ہک بندے نے پچھا کہ ہندکو وے تو اڈے کانفرس کیتی اے تو اڈے تے پشتو اسے پروموشن کرسوں۔ میں نے کیا اس طرح کرسیاں کہ ہندکو زبان پراموٹ ہوئی تے ہندکو، پشتو ادب بی پراموٹ ہوئی۔ ازے وچ ہسٹریاں، بلوچستان اُچ جیڑی پشتو بولی جائی اے ازہ ادب بوت اگے وے۔ ساڈی صوبے سرحد دی پشتو دے مقابلے وچ کیوں کہ اتھے مقابلہ وے بلوچی طبقہ دا براہوئی طبقہ دا، بلوچستان دا پشتو ادب جیڑا وے نہ او بوت اگے وے ساڈے صوبے سی تسی او کو ساڈے صوبے دی زبان سی نفرت نہیں محبت دے نال خاطر غزنوی، بنڑکے، فارغ بخاری، بنڑکے، رضا ہمدانی، بنڑکے، جنان نے پشتو دی اتنی پروموشن کیتی اے کہ جس تے سندھ دے لوک پنجاب دے لوک کہندے نے کہ سانسے پشتو نوں خاطر غزنوی دے قلم سی، رضا ہمدانی دے قلم سی تے فارغ بخاری دے قلم سی سانسے پشتو نوں سمجھا وے۔ اے ہندکووانان نے خدمت کیتی اے پشتو دی، ساڈی جیڑی بنیاد اے اوہ محبت دی بنیاد تے قائم اے۔ تسی کوہاٹ دے رہنڑے والے ہندکووانوں، متی اللہ شاہ صیب نے ہک جملہ کیا ایا پہلا قدم سانسے رکھ دے ہلا تے ابتداء اے، ستر سال بعد اے بی بڑی عجیب گہل اے پاکستان نوں بنڑے ستر سال ہو گئے چاہیدے تے اے وے اتھے جو میلہ پیا ہوندا وے اسی کہندے کہ اے ستر واں میلہ وے لیکن بہر حال اے بی حقیقت تے ہے کہ اس دا اظہار ڈاکٹر متی اللہ شاہ صیب نے کیا اے پہلا میلہ ہندکووان اس حال اس منعقد ہوندا پیا وے، اے پہلا پتھر اے۔ گندھارا ہندکو بورڈ پشور، اسی میں جنرل سیکلری

تے گندھارا ہندو کواکیدی دی طرفوں بی تو اڈا شکریہ بی ادا کرناواں۔ کیوں کہ اے ساڈا پہلو پروگرام اے اور اس پروگرام کو انتظام کرنے دی ذمہ داری میرے حوالہ کیتی گئی اے۔ لحاظ اس اُچ کوئی کوتاہی اے، کوئی کمی اے، کوئی کمزوری اے تے او میرے حصہ وچ اے۔ ہونڈا گراے پروگرام بہتر اے تو اڈے پسند آوے، تو سا اچھا تاثر گہن کے ویو۔ اس داسارا کریڈٹ اناں دوستاں کو دینے، اناں فنکاراں کو دینے، کہ جیڑے اس میلہ وچ شریک تھیکے شاعری شکل اُچ مختلف فن دی شکل اُچ۔ جس اُچ پرائزی شادی دی رسماں کو بی اسی دس ساں۔ اس اُچ ڈرامہ بی اے، اس اُچ ہندو دی موسیقی بی اے، جس اُچ ہندو کو دے گلوکار بی وُن ہندو کو دے شاعر بی وُن، اس اُچ سارا جیڑا کریڈٹ ہوسی، جیڑا حصہ ہوسی او اناں فنکاراں دا ہوسی۔ یقیناً تو اڈو بی عجیب جگہ تھیویندی پئی ہوسی۔ مینڈے واسطے بی اے اس سٹیج تے آپڑی مادری زبان کو بیان کر کے میرے بی ذرا مشکلات پی تھیدے، لیکن اے ممکن اے پہلا وٹا سانے رکھ چھوڑے، اے پہلی اٹ سانے رکھ چھوڑی اے، ساڈے جیڑے انڈے والے دوست وُن، جیڑے فنکار وُن۔ او اس سٹیج تے تمہید کر سُن۔ مینڈے جتنے فنکار دوست، سنگی، ساتھی، اے اوہ لوک اُن جیڑے ہونڈ تک نظر انداز کیتے ہونین۔ جدو کوں مختلف مافیائز تے قبضہ گروپ اناں کو نظر انداز کیتا ایا۔ اس انا کو کوں کھد ریاں چو کڈے، اناں عریاں کو او او تے آگئے۔ تے کہ ہو گیا اے کہ تو سی اناں کو اُس معیار تے جا اناں میدان اُچ مقرر تھیا رہندے، تو سہ ممکن اے کہ اس معیار تے اناں بندیاں نوں نہ دیکھ سکوں۔ لیکن اتھے اگراے پروگرام جاری رے تے مینڈا اے یقین اے کہ ساڈے اے جتنے بی دوست اُن اونکھر کے سامنڑے تھیو تے او جتنی بی صلاحیتاں وُن اونکل کے سامنڑے آسُن۔ اے کوہاٹ میں جیڑا اے ساڈا ثقافتی ورثہ اے اس اُچ ہک خوشگوار اضافہ ہوسی۔ میں گندھارا ہندو کواکیدی و لے نال بی انتہائی مشکور آ، اناں میرے تے اعتماد کیتے۔ مینڈا رول صرف اتھو تک ایہا کہ میں اناں سارے دوستاں کو جمع کیتے، ہک پلیٹ فارم مہیا کیتے، اس کو آگونا نر کیتے۔ او اتھے تو اڈے سامنڑے آپڑے فن کا مظاہرہ کر سُن۔ اس تو زیادہ اس اُچ ہمت مینڈی کوئی نہیں۔ اس حلقہ دے پروگرام اُچ سنجیدہ گفتگو ہے وے، اج دے اس پروگرام اُچ تو اڈے واسطے او بی ہیون انٹرمینٹ پروگرامات بی ہیون، ہک پروگرام وقفہ، ہک دووا جیڑے درمیان

کر کے، اوزی پروف ریڈنگ کر کے منوں پھجوا دو ghbpakistan@gmail.com ای میل تے منوں پھجواؤں، انشاء اللہ میں تو اڈے نال وعدہ کرناواں کہ دناں سی لے کے ہک مہینہ تک میں انشاء اللہ تیار کر کے میں پھجوا دیساں 400 کاپیاں ہون، 500 کاپیاں ہون، جتنیاں بی کاپیاں ہون اے میرا تو اڈے نال وعدہ وے کہ ہندو کو زبان، ادب، ثقافت کوہاٹ دی اونوں ترقی دینڑے وے ضروری اے کوئی رسالہ ہو وے از داناں بی تسی تجویز کر لیکن صرف ہندو زبان، ہندو ادب، ہندو ثقافت دے حوالہ نال تحریاں ہون، گیراویں لیاؤ، شہراں سی لیاؤ، لیکن اے تو اڈا رسالہ ہوسی، انشاء اللہ اسی چھاپ سی یاں، گندھارا ہندو کو بورڈ قائم و دائم اے، تو اڈے دوستاں دا، آپڑی پھنڈا دا، آپڑے پھراواں دا، بزرگاں دا شکر گزار آں کہ تسی ساڈی دعوت تے اتھے تشریف لیائے او تے امید اے انشاء اللہ تو سی اس پروگرام نوں انجوائے کر سوتے میری بور گفتگو تسی اور نہ سُنو سو۔

کوہاٹ دی تہرتی نے عظیم سپوت پیدا کیتین

تقریر

ڈاکٹر مطیع اللہ شاہ

(ادیب، محقق)

ٹرانسکرپشن: محمد عاقل

بسم اللہ الرحمن الرحیم

اسٹیج تے بیٹھے ہوئے محترم مہمانانِ گرامی تے اس حال اُچ موجود دوست خواتین تے حضرات میں تو اڈے ساریاں دا انتہائی مشکور آں۔ کہ تساں اتھے زحمت کیتی اے تے مصروف دیہاڑے چوں وخت کڈا وے اور کوہاٹ وچ ہندو نوں ترقی دینڑے واسطے ہک روزہ ثقافتی میلہ پیا منعقد تھے وندے۔ تسی اس وچ اتنی تعداد اُچ شرکت تھیوں۔ میں ذاتی طور تے بی تہواڈا مشکور آں

لاچی وچ بی ملدی پئی اے۔ اومزاج اُچ بڑا سخت انسان ایا، نواب ایا، ازدی سختی نے اُس اُچ ہک فقرا آکھا ایا کے ”گزرے زمانوں میں لوگوں کو سبز باغ دکھایا جاتا تھا۔ آج کل کالا باغ دکھایا جاتا ہے“۔ مطلب اے کہ جے ڈرانڑے واسطے چلو ہوڑتے گہل کڈ چھوڑی اے، لیکن اے اُردو ادب دا ہک حصہ بنڑ گیا وے شاپارس بی گئیے۔ لیکن اس تے قانون کوئی گرفت نی کر سکدا۔ اس طرح بوہ ساری گہلاں جیڑیاں میں اس دخت، رحم گل ہک بوہ وڈا اشار ایا ساڈا، افسانہ نگار فلم انڈسٹری پاکستان دی لگانڑے والا، شجاعت علی راہی صاحب کسی تعارف دے محتاج نہیں۔ اُردو ادب ہک ناں، آئی ایم صابر مرحوم صحافی طاہر شہزاد ونگرو ایا پبلک سکول اُچ مینڈا استاد ریا ایسے۔ ہونڑا اگر میں غلط بات درانی صاحب درست اکھن یا تر دیدسُن، غالباً جگنو فلم آئی، انڈیا دی بوہ مشہور فلم آئی زینت اعظم صیب دی آواز بی آئی موجود اے، ان گانے اس تہرتی دے اس فرزند دے ناں اُچ آئے جس ناں عبدل سرحدی ایا تے اسی ماں دے جنے فوج دے اندر ویکھو جزیلاں دی ہک کثیر تعداد، دورہ حال اُچ جنرل افتخار جس اس صوبہ میں ہر خطہ میں، ہر علاقہ اُچ روڈاں داتے یونیورسٹیاں داتے تعلیمی اداریاں دا ہک جال وچھائے اور مینڈہ بوہ فخر دے نال مگر مینڈے بوہ خوشی تھیندی وے۔ جنرل افتخار، احمد فراز اے سارے مینڈے آپڑے خاندان دے، ساڈی ہک فیملی نال مینڈا تعلق اے۔ رحیم صابر صیب، عزیز اختر وارثی صیب، فراز صیب دے والدہ محترم اعظم محمد شاہ بٹ فارسی دا بوہ وڈا شاعر۔ اگر میں کچھ نہ گھنے گزر کیا، تے پولیس دے اندر بوہ سارے لوک ہون ساڑے۔ کچھ فوج تھیوے کچھ ضلع شینواری وچ بی۔ بہر حال اس صوبہ اُچ، اس ملک بروکر لسی مینڈے یاد تھیوے، غالباً پیپلز پارٹی دی کینزوی حکومت آئی۔ صوبہ سرحد میں چھ سکڑیری اوکھاٹ نی اے فرزند، چھ بیورو کریسی۔ خالد منصور ایا، عبدالمنان ایا، احمد نواز شینواری ایا، عمر خان آفریدی ایا، قاضی عمادودین ایا، او توڈاے کو یاد او، اللہ انان کو صحت دیوے۔ فقیر احمد سی این ڈبلیو، اے کوئی چھ، ست، جو کہ صوبہ سرحد دی بیورو کریسی وچ اے۔ اس تہرتی بوہ سارے ناں، بوہ سارے لوک پیدا کیتین اور انان دی خدمات وُن۔ ساڈا جیڑا اے ثقافتی اکھٹ اے کسی دے خلاف نہیں، اے ذہن اُچ کلیئر رکھسو۔ ساڈا اے ثقافتی اکھٹ آپڑے اُن لوکاں کو یاد کرنے کے واسطے کہ جیڑے اس دخت دنیا اُچ موجود نے اور آپڑی

وقفہ تھیوسی۔ روٹیاں دا بند ولس کرساں، ہک مہمان دے واسطے تھیو کیتا وے۔ او دوکولو بعد اے دوبارہ چل سی، تے شام جس وخت تک اے چلا۔ انشاء اللہ اس آچلاساں۔ کوشش اساکیتی کہ پہلے کوہاٹ دی زندگی دی بی کچھ نشانیاں اسان توڈاے اگے پیش کرا۔ میں خود 630 تے بوہ ساری چیزہ ویکھ کہ میں آپ حیرانگی اے کہ ساڈے کھرا دے اندر اتنی خوبصورت مزی تو انوں ساریاں نوں پتہ وے کہ مزی دی شیاواں مصلے، چٹائیاں، جائے نمازاں، چھکور، کھڑمے، اے ساریاں شیاواں جیڑیاں اُتھے مقامی طور تے تیار تھیندین۔ میں کوئی دی رات گراں اُچ گیا ایا تے اُتھے ہک پنجر ایا۔ انان پنجرے نوں جس طرح او فرمہ بنڑاندے او۔ او بی اس پنجرے اسی بار رکھا ایے او بی توسی بار ویکھسو۔ اے مقامی طور تے اے فن اُتھے پیار ورش پاندے۔ اسان کو میں ہک دوکان تے روٹی دے چھکورو پکھین، اورنگین چھکورائے۔ ان رنگین چھکور دے بارے اُچ میں نے پتہ کیتا وے کہ مقامی طور تے یا باروٹشی منگوائین۔ تے سارے اے دساوے کہ مقامی خواتین وُن۔ ہک مہمازی نچ اے تے ہک کوہاٹ شہر اُچ۔ او جو ہنڑ چھکور پئے تیار کردین تے او جو وُن آئی سکئی یاں۔ او چھکور تیار کر کے مارکیٹ اُچ سپلائی کرنیاں۔ تے کوہاٹ دے اندر امرود، کھیریاں، مزی داکم اسان دی ثقافت دی ترے نشانیاں وُن، اسی ثقافت اُچ ملکی سطح تے بی پیچھے نہ، اے جیڑی دو عظیم ہستیاں دی تصویراں توڈاے سامنڑے لگی انہیں۔ میرے دائیں جانب انتہائی قابل احترام جسٹس رستم خان کیانی دی تصویر اے اور مینڈے پیچھے ملک دے مایا ناز شاعر احمد فراز دی تصویر اے۔ اے اُتھو دے اس تہرتی دے ہندکووان دے کوہاٹ دے فرزند وُن۔ احمد فراز ہک عظیم ناں شاعری وچ تے جسٹس رستم خان کیانی جس دخت ایوب خان نے مارشل لاء دے زمانہ وچ جس وخت گفتگو کرنا ہونا ایا ہائی کورٹ بار ایسوسی ایشن وچ اس قسم دی گفتگو بی تھیندے اے تے دل دی گہل بی کردے اے او کسی دی گہل سی بی نی آندا ایاں۔ مینڈے اونوں ہک واری بولیاں ایا مینڈا اچانک ذہن وچ ایے او اُردو اُچ اے کسی ایسوسی ایشن کو ایڈریس کرنے اے اے بیان اے اوساں وخت اُچ جیڑا ساڈا گورنر ایا، نواب آف کالا باغ ایا۔ سر تے وڈا گلا اگر کسی کے تصویر دیکھی ہووے۔ اے مجھ اور اس دارعب تے دب دبا اس قسم دا ایا کہ اگر پونڑے دور پے چینی اے تے پونڑے دور پے چینی کراچی وچ بی مل دی پئی اے تے پونڑے دور پے چینی

زبان کو فخر کرنے واسطے کہ اے کوئی گئی گزری زبان نہیں اے، زبان اے بوہ سارے لوک، اتھے توسی اوکلام سُنوسو، اوہ گانڑے سونوسو، شاعری سونوسو، تو توادّی زبان بوہ حد تک امیر زبان اے، میں توادّا کافی وخت گھن چھوڑے۔ بہر حال دل دیا گھلاں ہوین جیڑیاں توادّے اگے پیش کیتین۔ اج دی اس تقریب دے حوالے نال بوہ سارے لوکاں آکھے کہ یارا کہ سینئر فنکار اس وچ شریک نہیں اے کیتھو فنکار آگئے تے وغیرہ وغیرہ، مثبت منفی گھلاں ساریاں آپڑی جگا تے ہونڑیاں۔ کڑیاں آین، توادّے جے خوبصورت لوک اتھے آہو، تسی وکھ گھن سو کہ کتنے شاعر اس وچ شریک تھیندین۔ لیاقت علی خان دی پینٹنگ دی نمائش بی تلے اسانے لاہی ہوئی اے اووی توسی وکھ گھن سو۔ تا اے سارے سینئر جوئیر لوک شریک وُن اور میں صرف ہک منتظم آں۔ میں ادب پرور آں، فن نال دلچسپی رکھناواں۔ اس حیثیت اُچ میں اس اُچ شریک آں۔ میں توادّے ساریاں دی آمد ناجیڑے کوہاٹوں آہو تے جیڑے باروں مہمان آئے وُن اونوں ہک واری وِت خیر نال ایو کہناواں۔ تے امید کرنا واں کہ توسی پروگرام سی شام تک مختلف مرحلیاں اُچ اس کولوں خوب انجوائے کر سو۔ مزہ گھن سو۔ ائی جے امید اے اس تو توسی بوہ مزہ گھن سو۔ انشا اللہ۔

کوہاٹ دے لوک فراغ دل اُن

تقریر

شہر بار آفریدی

ٹرانسکرپشن: محمد عاقل

بسم اللہ الرحمن الرحیم

سب سے پہلے ان تمام منتظمین داتے جیڑے بی اس ایونٹ دے رسپانسبل لوک وُن انان دا، شرکاء داتے شعراء دا، تے توسی سارے ہند کوواں

بزرگ، جوان تے بچے تے ساڈی بچیاں سب نوں اسلام علیکم! سب تو پہلے جیڑی گھل اے، بطور کوہاٹی تے بطور ہک پاکستانی جس ماحول اُچ ساڈی تربیت تھیے تے جیڑا کوہاٹ ناں خاصہ اے تے جیڑے کوہاٹ دے مقامی لوک وُن از دے زماں وار وُن، انان نوں سب تو وڈی جیڑی گھل اے۔ جیڑے کوہاٹ دے لوک بڑے فراغ دل وُن۔ خاص کر سٹی دے تے انان اچ اللہ ہک اہلیت دتی اے اُناں، جہ اُناں داہابی بڑا اے تے انان نے دونوں ہتھ بی کھلے رکھدین۔ مثال شہر یار دے نال آفریدی اسی طرح اور کزئی کوہاٹ دے مقامی لوک اسی نہی شروع، سو سال پہلے اسی درہ آدم خیل سی آیا۔ یعنی اس شہر ناں جیڑا سب تو خاص وڈا جیڑا خاصہ ہے۔ اللہ دے فضل نال یعنی توسی لوکاں نوں اذت بی دیندے او۔ کیوں کہ تسی آپ بی عزت مند تے قابل احترام او۔ اے جیڑی خوبی اے دن پادن کہت دی پٹی نہیں۔ میرا خیال اے کہ اس تو پہلے کہ میں ہنڑ جیڑی ہک گھل توادّے نال میں شیئر کرنا واں مہربانی کرو ہک گھل بڑی سنجیدگی نال کہ آپڑی زبان، رواج، دستور، اپنی اصلاف، اپنی بنیاد اس دی آگاہی بوت ضروری اے۔ جیڑی قوم، جیڑا معاشرہ، جیڑے افراد یا کوئی فرد آپڑی بنیاد کسی طریقے نال اس نال تعلق جیڑے ویلے کٹ نے اس کی مثال اس انساں جی ہونڑی اے جس دا کوئی بی قبلہ تے کعبہ نی ہوندا، کوشش اے کرو کہ آپڑی بچپان یعنی جیڑا خاصہ مسلمان نایا او ترقیاتی ملک اے آکھنیں، لینیو یٹکس یعنی آپڑی زباناں انان محفوظ کرو۔ فارا کزیمپل مثال دے طور تے ہنڑا سی ہند کو یا پشتو یا اُردو، پنجابی یا ہر ہک زبان اُچ اسی انگریزی نال الفاظ استعمال کرنے یاں۔ اتھے بوت ضروری اے کہ آپڑی بنیاد دی پیچھاڑن ہووے۔ اس وخت تھوڑی جی مہربانی کرو بزرگاں نال پڑے لکھے لوکاں نال، شعراں نال، علموں و ادب نال جتاں دا تعلق اے انان نال استاذان کرام نال تھوڑی جی آپڑی انفارمیشن وداؤ، پتہ کرو، تحقیق کرو، ہک اے گھل بوت ضروری اے، دو جی گھل جیڑی انسانی ضروریات تے انسانی تربیت خاص کر ماں، جیڑی درس گاہ اس ماں واسطے آپڑی بیٹیاں بوہ عزت دو، کیوں اللہ میری تین بیٹیاں وُن جی ترے، ترے۔ بیٹی باشعور پڑی لکھی اللہ ہو سی تے اللہ اگلی نسل بی باشعور تے تربیت یافتہ ہو سی مثال دینا واں اچ کل جیڑا جوان تے اچ کل جیڑی یوتھ اے، بے ادبی معاف، اوزی جیڑی تربیت تھیوی پٹی اے۔ او

هووے۔ عام مسلمان تے اوخرچ دے نہی۔ سعودیہ اُچ دیکھنے آسی، لوک ذلیل و خوار تھیندے پین، مقصد اے وے کہ اج دی محفل کوئی سیاسی محفل نہی نہ میں کوئی سیاسی گہل کرسا۔ اج دی محفل اے وے کہ جے اج اسی اتھو کجھ سیکھ کے اگے تھیوا۔ اج آئزے والی نسلاں نوں کجھ دیونڑی۔ مینڈی تو اڈے واسطے ہک درخواست اے، اللہ دا واسطے، دو چیز ہوہ ضروری وُن، پہلے بزرگ جو آپڑی پہلے کوئی کسی دارشتہ دیندے اے کراندے اے تے اوہک گہل چکھدے اے خاندان دی جیڑی بیٹی یا بیٹا ہے اناں دا بزرگ کوئزے، اے نی چکھدے اے کہ اس دی اوپردی کمائی کتنی اے، اس دی آمدن کتنی اے رتبہ ہے کہ ناں۔ اناں نے جو تربیت دتی اے او سوچ تو بالاتر اے، لیکن ہونڑاے پڑے لکھے لوک وُن، اولاد ڈس ٹریکڈ اے، اولاد آپڑے والدین واسطے آزمائش، دنیا اُچ امریکہ داسب تو ڈا مسئلہ پتہ وے کے وے۔ او وے ”اولاد نی تربیت“۔ ہنڑاں اس ملک اُچ اسی آں، جیڑے ویلے اسی اے گہل کرنے آکے اے ظلم اے، اے کمیشن حرام، قوم نی اے دولت حرام اے، لوک آکھنے کہ جی نہیں، اناں آپڑی ہک سوچ بنڑائی ہوئی اے، آخروچ مینڈے تو اڈے واسطے ہک مینڈے بڈے پیارے بیہائی پراچہ بیہائی وے، اناں واسطے زمین، پھر از دے علاوہ ہک ٹیچر نمبرون سکول وچ اناں نوں کینسر ایپتہ نیگا حیات وُن اس وخت تے برقرار وُن۔ پراچہ صاحب مینڈی بوہ قدر کرنے اس واسطے نہیں کہ پتہ نہیں اے مینڈے حق اُچ کجھ لکھ سُن یا پتہ نہیں اے مینڈے واسطے کجھ کرسُن۔ کرنے والی ذات ہک اللہ دی اے پراچہ صاحب ڈان اُچ لکھدین، اے بڈی عزت دی گہل اے کہ کوہاٹ دابی ہک سپوت وُن کہ اللہ نے اناں بی انا شعور دتا وے جو محنت نال اس مقام تے پونچا وے۔ اناں نے فون کیے، اناں کوئی تکلیف آئی۔ ہونڑے جے اس ملک دے لوک ایم این اے، جیڑے مینڈے بنڑے تے او کمپیوٹر اے، بٹن دباتے کم تھیوی۔ مینڈا آپڑے آپ نال، ہفتہ ہفتہ میں کوہاٹ اُچ رہنا یا، خدادی قسم آپڑے کہرنی جانا یا، کدی ہک گاؤں وچ رات آجاندی اے کدی دوئے گاؤں وچ رات آجاندی اے۔ میں معذرت نال پراچہ صاحب مینڈی تھوڑی سی۔ تسی ساڈی عزت او۔ انشاء اللہ تو اڈی عزت برقرار رہی تے انشاء اللہ میں تو اڈی کہارنی آیاواں، میں تو اڈے سی معذرت کرناواں سب تو سمجھدے۔ میں تو اڈے نال وعدہ کیتا یا۔ آخر میں جی مجھے چھٹی آگئی اے آخر

اردگرد از دی جیڑی باؤنڈری اے او ترے الفاظ انگریزی دے وُن، اناں دے گرد او گہمدی اے۔ می، مائی سیلف اینڈ آئی۔ میں، میں، تے بس میں، اے مینڈی زندگی، اے مینڈی خواہش اے۔ میں جے کجھ بی کرناواں یا کرنی آں او بلکل صحیح اے، اے جیڑی سوچ اے، اے سوچ یوتھ نوں ڈس ٹریک کیتا گئیے۔ مسلمان دے اسلاف دی جیڑی تربیت اے، دین اسلام دا جیڑا عکس اے، اڈی ہوسن جیڑے بزرگ اُن جید، اڈے واسطے جیڑا چھوڑانے او اے وے کہ وی، وی اینڈ وی یعنی ہم علامہ اقبال اکھنے کہ میں یعنی شرک تے اگلی بوہ ضروری چیز جیسیاں تو سی بوہ عزت دیندے او، جیسیاں ووٹ دیندے او، او ووٹ والا بندہ پہلی جیڑی ضروری چیز اے او ایماندار ہے کہ نہیں

نمبر دو کہ اس دی جیڑی دولت اے او حلال دی ہے کہ نہیں

نمبر تین اس دی تربیت تے اس نوں علاوہ اس دا جیڑا کردار اے، اس دی اکھا وچ، از دے ذہن وچ، از دے دل وچ، خوف خدا تے حیا ہیوے کہ نہیں۔

اے بوہ ضروری اے کیوں کہ جیڑا بی تو اڈا عوامی نمائندہ کونسلر تو لے کے وزیر اعظم تک جے او منتخب تھیں او تو اڈی روایات نا، تو اڈے رواج نا، کردار نا، سوچ نا، قبلہ نا، کعبہ نا، زندگی نا، بزرگاں تو لے کہ ہر کسی نا تو اڈی عزت بی دے سی تے تو اڈی عزت نا دنیا اُچ ذریعہ بی بنڑی۔ ہنڑاں قسمت اچ سینا کہ پیئے اڈی سوچ او بنڑی اے مال تو مال تو اڈی سوچ بنڑی اے پیسے تے ہونڑے دایقین، مال تے ہونڑے دایقین یعنی مینڈے کول مال ہوسی۔ گاڈی ہوسی بنگلہ ہوسی رتبہ ہوسی، ایم این اے ہوسن، ایم پی اے ہوسن۔ خدادا واسطے وے از دے بارے سوچوں عزت دیند والا اللہ تے رتبے تے مال اُچ عزت نہیں۔ کیوں کہ رسول کریمؐ، خلفائے راشدین، اصحابہ کرام، تابعین تے تاتاباعین، اولیاء کرام، بزرگان دین۔ اناں نی سب تو وڈی خودی کے آئی، عاجزی تے انسانی ہمدردی تے فلا دی اناں نی ذہین اُچ سوچ آئی۔ ہُن کہ تھینا داپیے، ہک میں اتھے ایا اٹلی، فرانس اُچ جرمنی ہر ہک چوک اُچ تو انوں مملسی، لیبیادی ماں بہنڑ، سیریاں دی عراق وی، فلسطین وی اناں دی مدد کوئزں کرد پین۔ یورپ دے لوک، ہونڑوں سوچ والی گہل اے وے کہ جی، دے دوجی طرف دنیا دی سب تو زیادہ دولت ہنڑی اللہ نے مسلمان نوں دتی آئی وے۔ لیکن مسلمان حکومت دے جیڑے حکمران اُن، اناں دی تمام دولت یورپ تے امریکہ اُچ پئی آئی اے۔ یا او مدد کس نال کر رین جس نال پیسہ

سے استجاء کروں گا۔ کوہاٹ کے ہندکو بولنے والے بزرگوں کے لئے دل سے تالیاں بجائیے تاکہ پتہ چل جائے۔ میں نے بہت کوشش کی کہ کوئی ہندکو شعر آپ کے ساتھ شیئر کرو۔ تو مجھے کسی نہ کہا کہ اوٹھا مٹھا پانٹری تو میں نے کہا کہ نہیں وہ گیلانی صاحب پڑھا کرتے تھے۔ اور آپ سمجھئے کہ میں نے ان تالیوں کی شکل میں آپ کو ہندکو کا شعر سنا دیا اور آپ نے سُن لیا۔

پاکستان زندہ باد۔

حسد

محمد جان عاطف

ابتدا کرناواں اے مولا میں تینڈے نام توں
مینڈا تُو محفوظ رکھیں ہر بُرے انجام توں

جد بھی آئی اے مصیبت مینڈے تے پروردگار
ملنی اے تسکین دل کو تینڈے ہر پیغام توں

چن تے سورج رات دیہاڑا چلنے تینڈے حکم تے
تھی گئی حیران دنیا تینڈے اس ہک کام توں

سارے اے متنین جہ کوئی بھی نہیں تینڈا شریک
روز و شب سنڑناواں میں ایہہ ذکر خاص و عام توں

ذکر کیتا تھد جے عاطف آپڑے مولا نا سدا
عمر تینڈی گزری اے اس واسطے آرام توں

حوالہ: کنڑیاں

میں، کوہاٹ کی زمین بڑی ذرخیز، شبلی فرارز صاحب، کیا بات ہے اور کیسی کیسی ماؤں نے بیٹے جے ہیں۔ جسٹس کیانی صاحب بہت عظیم ہستیاں ایسی ہیں، افتخار حسین شاہ صاحب، افتخار گیلانی صاحب کوہاٹ کو بوت بڑی بڑی ہستیوں سے اللہ نے نوازا ہے۔ ایک بات آپ کو بتاتا چلوں، اس کے بعد اجازت چاہوں گا۔ ہمیں پشتو میں کہتے ہیں ”کور جلس پکا وی“، ”گھر کی مرغی دال برابر“ خدا کے لیے اللہ نے آپ کو بہت ہی نعمتوں اور عظمتوں سے نوازا ہے۔ یہاں پہ کیسی کیسی ہستیاں بیٹھی ہوئی ہیں، چاہے وہ کوہاٹ کی ہیں یا کوہاٹ سے باہر کی ہیں۔ اپنے بزرگوں کی قدر کریں اور ایک چیز آپ سے وعدہ ہے۔ میرے اوپر لوگ ہنستے تھے جب میں شروع میں آیا تھا، آج بھی پتہ نہیں لوگوں کی کیا سوچ ہے، لیکن میرا یہ ایمان ہے کہ جب آپ حرام نہ کریں، آپ حق پر ہوں اور آپ دن رات محنت کریں تو لوگ آپ کو اجر نہیں دین گے۔ اجر اللہ دے گا اور لوگوں کے دلوں میں اللہ محبت ڈالے گا۔ انشاء اللہ کوہاٹ کی عوام کو ہم مایوس نہیں کریں گے۔ ہر ایک ایکٹیویٹی میں آپ کے شانہ بہ شانہ کھڑے رہیں گے اور آخری بات اپنے حق کی آگاہی بہت ضروری ہے آپ کے جو حقوق ہیں بطور پاکستانی، بطور صوبے کے باشندے، بطور اس کوہاٹ کے باشندے آپ کو یہ شعور ہونا چاہیے کہ کوئی بدکردار، حرام خور کوئی ایسا شخص جو ملک کے لئے اور انے والی نسلوں کے لئے خیر کا ذریعہ نہ بنے اس کا کبھی ساتھ نہ دیں، چاہے میں ہوں یا کوئی اور ہوں اللہ آپ کو شاد آباد رکھے، اللہ اس ملک کو بہت عزت دے، اللہ ہماری نسلوں کو، آنے والی نسلوں کو عزت دے اور آخر میں، جی کس چیز کا، جی میں آپ کے لئے پانچ لاکھ کی جگہ دس لاکھ کا اعلان کرتا ہوں۔ طارق بھائی بیٹھے ہیں یہ بہت جذباتی ہیں۔ اُڑتی اُڑتی خبر سنتے ہیں تو مجھے بڑے عجیب عجیب سے منہج کرتے ہیں۔ یہ بھی بہت جذباتی ہیں۔ طارق بھائی ادھر ہی کدھر ہیں، میں نے ابھی دیکھا ہے۔ ہاں یہ ہے طارق بھائی، کچھ شوہر ہوتے ہیں یا لوگ ہوتے ہیں کہ کان میں ان کہ کچھ کہیں اور وہ گھر میں سارا غصہ بیوی پر اتارتے ہیں۔ آج کل کوہاٹ کے لوگ روڈ پہ گزرتے ہیں بجلی وفاق بند کر دے، گیس کا کوئی مسئلہ ہو، کسی کی بیوی ناراض ہو۔ گالی ہم کو پڑتی ہے۔ اللہ اکبر، آخر میں ہم نے بہت سارے لوگوں کے لیے بہت ساری بات کی ہے اُن کی عزت کے لئے اور اُن کے ناموس کی عزت اُٹھائی ہے۔ ہندکو بولنے والوں نے جو ہمیں عزت دی ہے اُس کی مثال نہیں ملتی۔ میں آپ

نعت

محمد جان عاطف

سلام بحضور شہیدانِ کربلا

محمد جان عاطف

ہر ایک لب تے محمدؐ ناں نام آیا اے
چلو مدینے اُتھوں ایہہ پیام آیا اے

اُناں نہیں درناں گداواں میں ایک ادنیٰ جیہا
او جس کو عرشِ بریں تو سلام آیا اے

بُری گھڑی جے کوئی آئی جد بی دنیا وچ
اُناں ناں نام ہی اُس لمحہ کام آیا اے

او پاک نام بھلا کیجی کوئی بھل سکیے
ہر اک زباں تے جیہڑا صبح و شام آیا اے

کرم اے ساڈے تے کتنا رسول اکرمؐ نا
جہ گھن کے ساڈے دین حق نا کلام آیا اے

میں اُس نہیں بخت تو قربان تھیواں اے عاطفؒ
جہ جس نہیں ہتھاں وچ کوثر ناں جام آیا اے

حوالہ: کنڑیاں

ایہہ نذرانہ عقیدت ناں جے چند الفاظ ناں لکھیا اے
محمد جان عاطفؒ تے کرم تینڈا تھیا بابا
حوالہ: کنڑیاں

غزل

محمد جان عاطف

چھوڑ پرائے قصے سنڑ تُوں مینڈا حال
 مٹھیاں مٹھیاں گلاں کر تُوں مینڈے نال
 کالی رات وچ آ کے بوا پھل وینیں
 مینڈے آنڑے ویلے چھت تے ڈیوا بال
 مینڈے سوا گھٹ پانی تا نہیں پینا ہیا
 کیوں نہیں کرنا ہنڑ تُو مینڈا اوہجا خیال
 حک نکى جی گل تو سنڑ وت چھوڑ مینڈا
 میں تا ایہہ نہیں آکھا را تُو مینڈے نال
 غلط ناں گھن مطلب مینڈیاں گلاں ناں
 میں تا آکھیا اے چھوڑا کر نہ کھلے وال
 اس نہیں دل وچ یارو ہلچل مچ ویسی
 جیہڑا کوئی دیکھے اس کافر نی چال
 تھی گیا بہوں بس چھوڑ ادب نی خدمت ہور
 عاطف آسے پاسے ہور نہ دشمنڑ پال

حوالہ: کنڑیاں

غزل

محمد جان عاطف

مینڈے دل نی دنیا نیں وچ شہر بھی اے ویرانہ بھی
 خوشیاں بھی موجود اُن اس وچ درد ناں حک افسانہ بھی
 مینڈی دعا وے ساری عمر تُو شاد روے آباد روے
 نال روے آباد ہمیشہ تینڈا دولت خانہ بھی
 حک بھی اتھرو نہیں آیا اکھیاں وچ مینڈے یاراں نیں
 نہیں تا مینڈے حال تے رویا شار ناں ہر دیوانہ بھی
 میں تا رہ الفت وچ یارا پہلوں ناں برباد ہیاں
 بجلی کے ڈھائی جہ مینڈا اُجڑ گیا کاشانہ بھی
 میخانے جانڑے وچ جد وی دیر ذرا تھی وینی اے
 ساقی غصہ تھی وینا اے منگنا اے ہرجانہ بھی
 دنیا نیں حالات تے عاطف جیہڑا نظراں رکھدا اے
 او آپڑے حالات توں اکثر راہنا اے بیگانہ بھی

حوالہ: کنڑیاں

دوئی شادی نارمان

(سید معصوم شاہ معصوم)

میں بال بچے دار آں
پردوئی ویائے دیں تیار آں

دھی اگر کوئی اج دیوے
میں تاتا بعدار آں

اے رن تانیں اے میت اے
میں اس کو بزار آں

جیڑی اج ڈو بے یاکل ڈو بے
اس کشتی ناں سوار آں

گھرتے جہاں زنگ لگے
میں تاوتا ہتھیار آں

تیسوں نا کوئی بوڈھاناں
کافی تجربہ کار آں

جیڑے گھراؤمید ہوویے
تاویناں لگا تار آں

پررناں کو بھی ڈرناواں
فی الحال اس ناسردار آں

معصوم تے خدایا رحم کر
میں رحم ناطلبگار آں

غزل

سید معصوم شاہ معصوم

(کوہاٹ)

چنگاں کیتا ای جے انکار چا کیتا ای
اپڑوی محبتاں نا اظہار چا کیتا ای

جیڑے قافلے نال جے وینا نہ یوں
اُساں کیوں وت ویسار چا کیتا ای

آپ تا اُتھے ونج کے دیرے لیے پیاں
اگ تا مینڈے دیں گھر بار چا کیتا ای

ہنڑ تا مستیا نے پیچھو لگھناں
دس اے کینڈا راہ اختیار چا کیتا ای

تو تا ہک مکھی نہ یوں چھوڑیناں
اج کھیاں اُتے بھنڈار چا کیتا ای

لوکاں معصوم تے اج مٹی پا کے
نشانڑی قبریں تے مینار چا کیتا ای

miles. After heavy rain not only these main streams, but many of the smaller nallas become roaring torrents. They all go down very rapidly. Even the Kohat toi becomes fordable within a few hours after the rain has ceased.

Gazetter of The Kohat District 1883-84

The greater part of the district drains east into the Indus a portion drains west and south-west into the Kuram. The principal streams are the Kohat and Teri tois which flow into the Indus, and the Shkdli which flows into the Kurram ("Toi" is the local name for a stream and is said to be derived from the Sanskrit, and to mean "Snow-fed" of the Tavi, a tributary of the Jumna). The Kohat toi where it enters the district has a small perennial flow which is generally exhausted for purposes of irrigation before it can reach the town of Kohat. Lower down near Dodha the water reappears and flows continuously to the Indus. There is a small perennial supply in the Shkdli, but little or none in the Teri toi. The other streams are for the greater part of the year dry torrent beds, though here and there springs well up in them supplying a little water for drinking purposes and use often for irrigation. The length of the Kohat toi from its source in the Mamuzai hills to the Indus is about 90 miles. The length of the Teri toi is about 60

خصوصی گزارش

قارئین کرام!

اسلام علیکم

گندھارا ہندکو بورڈ تے گندھارا ہندکو اکیڈمی دی طرفو کوہاٹ دے سب وسنیکاں ٹوں اسی ایہہ رسالہ ”کوئٹہ رنگ“ تھے دے طور تے پیش پئے کرنے آں۔ ساڈی ایہہ خواہش اے کہ ”کوئٹہ رنگ“ مزید ترقی کرے تے اس دے مزید شمارے تیار ہو کے چھپدے ریہوں۔ تو اڈے سی گزارش اے کہ ٹی ہندکو دے کوہاٹی لہجے وچ اپڑی نثری تے منظوم تحریراں پیش کرو تا کہ انہاں ٹوں اسی اگلے شمارے وچ شائع کر سکیاں۔ ضروری عینگا کہ تو اڈی تحریراں ادبی تحریراں ہوں ٹی نثر دے وچ اپڑا اظہار خیال، تبصرے کمپوز کر کے یا کاغذ تے لکھ کے ساٹوں ای میل کرو یا اس مندرجہ ذیل پتے تے ڈاک دے ذریعے ارسال کرو؛

گندھارا ہندکو اکیڈمی

4۔ ریلوے روڈ، آبدردہ، یونیورسٹی ٹاؤن، پشاور

ghbpakistan@gmail.com

Kotal Rang

لیاقت علی خان
کوہاٹ دے نامور آرٹسٹ

گندھارا ہندکو بورڈ پاکستان - گندھارا ہندکو اکیڈمی، پشور

www.gandharahindko.com